

Od nasilja ka osnaživanju

**Kratak priručnik za zaposlene
u skloništima i javnim službama**

revive

Reintegracija žrtava
nasilja u porodici

Uz doprinos

Pod pokroviteljstvom Agencije
za rodnu ravnopravnost

Ovo izdanje je realizovala NVO „RTM – Volonteri nel Mondo“ (Volonteri u svetu) u saradnji sa Koalicijom skloništa Kosova (KSK) i Koordinacijom centara za borbu protiv nasilja od strane Emilije-Romanje (CCAER), pod pokroviteljstvom Agencije za rodnu ravnopravnost Republike Kosova (ARR).

Izradi ovog dokumenta su u raznim ulogama doprineli:

- Virginia Venneri (RTM) – mladi volonter na Kosovu
- Danila Zizi (RTM) – koordinator projekta REVIVE
- Francesco Gradari (RTM) – službenik za projekte u regionu Balkana
- Naime Šerifi (KSK) – predsedavajuća Odbora KSK i direktorka Centra za zaštitu žena i dece u Prištini
- Ardita Ramizi Balja (KSK) – direktorka Centra za staranje o ženama – Sigurna kuća u Peći
- Sakibe Dolji (KSK) – direktorka Sigurne kuće u Đakovici
- Nazife Jonuzi (KSK) – direktorka Centra za zaštitu i rehabilitaciju žena i dece “LIRIA” u Gnjilanu
- Emine Kabaši (KSK) – direktorka Centra za zaštitu žena i dece “RABA VOCA” u Mitrovici.
- Hamijet Dedoli (KSK) – direktorka Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima u Prištini
- Jubiljea Kabaši (KSK) – direktorka Centra za zbrinjavanje žena i dece u Prizrenu
- Alessandra Campani (CCAER) – predavačica i savetnica
- Elisa Bianchi (CCAER) - predavačica i savetnica

Ovaj priručnik je dostupan na albanskom,
srpskom, engleskom i italijanskom jeziku.

Elektronska verzija se može
preuzeti sa sajta:

www.reggioterzomondo.org

© RTM – Volonteri nel Mondo
(www.reggioterzomondo.org) - 2014

Štampano u Prištini/Prishtinë
novembar 2014. godine

GRAFIČKI DIZAJN:
NightDesign Studio

Prevod:
Emina Hyseni
e-mail: emina.hiseni@gmail.com

Realizaciju ovog izdanja pomogli su Evropska unija i Region Emilije-Romanje. Sadržaj ovog priručnika je isključiva odgovornost RTM-a, KSC-a i CCAER-a i ni u kom smislu ne odražava stavove Evropske unije i Regiona Emilije-Romanje.

*Hodaš po lišću koje još krvari
ovaj put dolaziš iz šume
obavijen himnom i tišinom
nema kiše da te pokrije
dolaziš da govoriš
pod kožom nosiš samoću
i očaj krvi
reke i šume prate tvoje telo
da ti daju život koji nikada ne umire.*

Gzim Hajdari

SADRAŽAJ

PREZENTACIJE9

RTM – Volonteri u svetu11

KSK – Koalicija skloništa Kosova.....13

CCAER – Koordinacija centara za
borbu protiv nasilja od strane Emilije-Romanje.....15

ARR – Agencija za rodnu ravnopravnost.....17

Projekat REVIVE –
Reintegracija žrtava nasilja u porodici19

PREDGOVOR22

Dijalog i razmena među centrima za borbu protiv nasilja na
Kosovu i centrima u Emiliji-Romanji.

UVOD.....27

DEO PRVI

<i>Izlazak iz nasilja</i>	31
1.1. Dinamike i prepreke sa kojima se suočavaju žene koje izlaze iz nasilnih odnosa.....	31
1.2. Od nasilja ka osnaživanju.....	34
1.2.1 Centri za borbu protiv nasilja na Kosovu: osnivanje, misija i razvoj.....	34
1.2.2 Funkcija centara za borbu protiv nasilja.....	36
1.2.3 Profesionalizam i odnosi među ženama: principi intervencije pružanjem podrške	38
1.2.4 Proces osnaživanja.	39

DEO DRUGI

<i>Dobre prakse</i>	43
2.1. Bitnost dobrih praksi.	43
2.2. Dobre prakse u centrima za borbu protiv nasilja članicama KSK-a	44
2.2.1 Proces prijema žene u sklonište <i>Centar za zaštitu žena i dece "LIRIA" u Gnjilanu</i>	46

2.2.2. Lična nezavisnost: proces rehabilitacije žena zbrinutih u skloništu <i>Centar za zbrinjavanje žena i dece u Prizrenu</i>	50
2.2.3. Posao za nezavisnost: postizanje nezavisnog života kroz posao <i>Centar za zaštitu žena i dece u Prištini</i>	54
2.2.4. Nezavisnost stanovanja: podrška ženi u procesu socijalne reintegracije <i>Sigurna kuća u Đakovici</i>	58
2.2.5. Proces zapošljavanja žene <i>Centar za zaštitu žena i dece "RABA VOCA" u Mitrovici</i>	62
2.2.6. Finansijska nezavisnost: proces orijentacije na posao i zapošljavanja <i>Centar za zaštitu žrtava i sprečavanje trgovine ljudima u Prištini</i>	65
2.2.7. Praćenje žene nakon napuštanja skloništa <i>Centar za zaštitu žena – Sigurna kuća u Peći</i>	70
<i>Izraz zahvalnosti</i>	74
<i>Skraćenice</i>	75
<i>Bibliografija</i>	76

PREZENTACIJE

RTM – VOLONTARI NEL MONDO VOLONTARI U SVETU

RTM je hrišćanstvom inspirisana nevladina organizacija međunarodnog volonterizma, osnovana 1973. godine sa sedištem u Regionu Emilije. Misija RTM-a je da promoviše ljudsko dostojanstvo, zaštitu osnovnih ljudskih prava i podrži procese ekonomskog i socijalnog razvoja zajednica poštujući sredinu.

Tokom 40 godina RTM je realizovala programe međunarodne saradnje u Africi (Madagaskar, Centralnoafrička Republika), istočnoj Evropi (Ukrajina), Zapadnom Balkanu (Kosovo i Albanija), Južnoj Americi (Brazil) i na Srednjem Istoku (Palestina).

RTM ima 6 glavnih i prioriternih oblasti intervencije: ruralni razvoj, osnaživanje žena, zdravstvena zaštita, ravnopravna trgovina, bezbednost hrane i predškolsko vaspitanje.

RTM obavlja svoju delatnost na Kosovu od 1999. godine i neprekidno je radila u 3 oblasti: ruralni razvoj, prava žena i predškolsko vaspitanje. Na Kosovu i u Albaniji RTM trenutno sprovodi dva projekta intervencije u oblasti razvoja poljoprivrede i u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja u porodici.

RTM sprovodi svoj rad u vidu dugoročnih programa, u partnerstvu sa javnim i privatnim institucijama i organizacijama civilnog društva sa aktivnim učešćem aktera teritorije Emilije-Romanje (npr. univerziteta, lokalne vlasti, kompanije, udruženja), u cilju podsticanja razmene između zajednica, teritorija i stručnjaka.

RTM je do danas realizovao 85 razvojnih intervencija, od kojih je 25 finansiralo Ministarstvo spoljnih poslova Italije i 29 Evropska unija, slanjem više od 280 volontera na dugoročni boravak.

U Italiji je RTM angažovana u aktivnostima informisanja, podizanja svesti i građanske edukacije u tri tematske oblasti: prava žena, kritičke potrošnje i edukacija za globalno građanstvo.

Kontakt:

U Italiji

Adresa: Via Mogadiscio 1, 42124 Reggio Emilia (RE)

Tel./Fax: +39 0522 514205

E-mail: info@reggioterzomondo.org

Web: www.reggioterzomondo.org

Na Kosovu

Adresa: Ulica Abedin Redža, 32000 Klina, Kosovo

Tel./Fax: +381 (0)38733835

E-mail: rtnkosovo@gmail.com

KSC – KOALICIJA SKLONIŠTA KOSOVA

Koalicija skloništa Kosova je krovna organizacija, koja se sastoji od 8 udruženja žena, koja dele zajedničku misiju pružanja podrške ženama i deci žrtvama nasilja i trgovine ljudima.

Članice KSK su:

- *Centar za zaštitu i rehabilitaciju žena i dece "LIRIA" u Gnjilanu*
- *Centar za zbrinjavanje žena i dece u Prizrenu*
- *Centar za zaštitu žena i dece u Prištini*
- *Sigurna kuća u Đakovici*
- *Centar za zaštitu žena i dece "RABA VOCA" u Mitrovici*
- *Centar za zaštitu žrtava i sprečavanje trgovine ljudima u Prištini*
- *Centar za zaštitu žena – Sigurna kuća u Peći*

Registrovana kao formalna organizacija 2011. godine, ali sa neformalnim postojanjem još od 2006. godine, ona ima za cilj eliminaciju svakog vida nasilja i diskriminacije nad ženama i decom, promovisanje rodne ravnopravnosti i učešće žena u demokratskim procesima u zemlji.

KSK je tokom proteklih godina realizovala brojne projekte u podršku žena i dece, koje su finansirali razni međunarodni donatori. Ovi projekti su svaki centar za borbu protiv nasilja osposobili da utiče na spoljašnju stvarnost i da pruži podršku ženama, a sa druge strane KSK je kao Koalicija svakom centru omogućila da se istakne kao privilegovani sagovornik institucija u izradi ključnih zakona za zaštitu i podršku žrtava nasilja i trgovine ljudima.

KSK i danas nastavlja da sledi svoje ciljeve za sprečavanje nasilja, pružajući podršku ženama i deci žrtvama, kao i funkciju zastupanja u Vladi.

Kontakt:

Adresa: Ulpijana, Ul. Imzot Nik Prelja, 45, 10000, Priština

Tel./Fax: +381 (0) 38545476

E-mail: kosovosheltercoalition@gmail.com

Web: www.ksk-ksc.net

CCAER – KOORDINACIJA CENTARA ZA BORBU PROTIV NASILJA OD STRANE EMILIJE-ROMANJE

CCAER je udruženje drugog stepena, osnovano 2009. godine u Bolonji (Italija). Ono se sastoji od 13 udruženja žena sa sedištem na teritoriji Regiona Emilije-Romanje, i ima ju za cilj borbu protiv nasilja nad ženama. Ono veruju da je nasilje nad ženama nasilje koje ima svoje korene u nejednakosti moći između polova.

Zajedničke karakteristike svih 13 udruženja, koja su članovi Udruženja žena CCAER, su sledeće:

- (1) Upravljanje zbrinjavanjem žena i žena sa decom, koje su pretrpele nasilje, bez obzira na rasu, veroispovest, kulturu i zanimanje;
- (2) Sprovođenje projekata obuke i osnaživanja žena;
- (3) Metodologija prijema zasnovana na odnosima među ženama: službenice centra/volonterke/članice/savetnice su žene koje rade po principu vrednovanja i osnaživanja ženskog roda.

CCAER je proizašla iz jedne konkretne prakse odnosa i razmene među centrima za borbu protiv nasilja, i razvila se tokom godina zahvaljujući sprovođenju zajedničkih projekata istraživanja-delovanja i obuke. Ovi zajednički projekti su svakom centru za borbu protiv nasilja pružili znanja i veću sposobnost da utiču na spoljašnju stvarnost.

Dakle, CCAER je proizašla iz potrebe za formalizacijom te saradnje među svim centrima za borbu protiv nasilja i osnaživanjem njihove aktivnosti i prisustva na teritoriji.

Osnovne funkcije CCAER-a su:

- Utvrđivanje političkih ciljeva i godišnje planiranje aktivnosti koje pojedinačna udruženja imaju za cilj da ostvare.
- Omogućavanje razmene ideja, poređenja, pružanja podrške i uzajamnog vrednovanja među udruženjima.
- Promovisanje znanja i razmene iskustava u vezi sa novim projektima razvijenim od strane pojedinačnih organizacija, s ciljem da se podrže druge organizacije koje žele da sprovedu slične projekte.
- Izrada zajedničkih projekata istraživanja, kako bi se podigla svest javnog mnjenja po pitanju nasilja i kako bi se poboljšalo znanje o ovoj pojavi.
- Priprema kurseva obuke za razne stručne profile uključujući policiju, socijalne i zdravstvene radnike, nastavnike, i dr.
- Organizovanje konferencija, debata i seminara u cilju produblivanja teme nasilja nad ženama i podizanja kolektivne svesti, uključujući medije i institucije.
- Promovisanje edukativnih aktivnosti za službenike skloništa/volontere udruženja, kako bi se razmenile metodologije i razvile i unapredile nove sposobnosti;
- Povezivanje sa domaćim institucijama po pitanju nasilja nad ženama u cilju usvajanja i unapređivanja zakona koji se tiču prava žena.

Kontakt:

Adresa: Via dell'Oro 3, Bologna (BO)

Tel./Fax: +39 051 333173

E-mail: centriantiviolenzaer@women.it

Web: www.centriantiviolenzaer.it

ARR – AGENCIJA ZA RODNU RAVNOPRAV-NOST

ARR je nezavisna agencija pri Uredu Premijera Kosova i radi na omogućavanju, unapređenju i nadgledanju sprovođenja Nacionalnog programa za rodnu ravnopravnost 2008-2013 i Nacionalnog plana za borbu protiv nasilja u porodici 2011-2014.

Osoblje ARR se sastoji od 18 službenika koji rade u 4 odeljenja: Zakonodavstvo, Saradnja, Nadgledanje i Administracija i finansije.

ARR promoviše usvajanje principa rodne ravnopravnosti unutar javnih institucija:

- Pružanjem doprinosa izradi nacrtu zakona ili reviziji zakona koji su na snazi, integrišući pitanja koja se tiču rodne ravnopravnosti;
- Pružanjem tehničke pomoći javnoj administraciji i organizacijama civilnog društva u pripremi, sprovođenju i oceni programa za promovisanje jednakih mogućnosti;
- Koordinacijom sprovođenja projekata za rodnu ravnopravnost;
- Sprovođenjem i širenjem istraživanja u oblasti rodne ravnopravnosti.

Uloga ARR u projektu je:

- Da obezbedi podatke i informacije o temi nasilja u porodici, prenosi nova saznanja o temi nasilja u porodici, prenosi nova saznanja u vezi sa sprovođenjem Nacionalnog plana za borbu protiv nasilja u porodici,

- Da olakša odnose sa lokalnim institucijama u sprovođenju planova za socijalnu reintegraciju žena korisnica pomoći,
- Da omogući uspostavljanje interakcije sa ostalim inicijativama koje sprovode drugi akteri po pitanju rodno zasnovanog nasilja na Kosovu.

Kontakt:

Adresa: Zgrada Vlade, Trg Majke Tereze,
10000 Priština, Kosovo
Tel./Fax: +381 38 200 14 280
E-mail: abgj@ks-gov.net Web:
<http://abgj.rks-gov.net/>

PROJEKAT REVIVE - *Reintegracija žrtava nasilja u porodici*

*Frančesko Gradari **

revive

REVIVE je projekat koji je proizašao iz razmišljanja o ulozi žena i ozbiljnosti pojave rodno zasnovanog nasilja na Kosovu. Polazeći upravo od ovog razmišljanja RTM je, nakon 10 godina angažovanja sa udruženjima žena iz ruralnih sredina na Kosovu, odlučio da se obrati organizacijama civilnog društva, koje rade u oblasti zaštite prava žena i pružanja podrške ženama žrtvama nasilja. RTM i KSK su se sastali 2011. godine. Iz tog sastanka je proizašla ideja za razvoj jednog predloga za projekat koji bi odgovorio na potrebe žena za reintegraciju u društvo, nakon podizanja svesti zajedno sa centrima za borbu protiv nasilja koji su deo KSK.

S obzirom na ozbiljne poteškoće u intervenciji ove vrste i želeći da promoviše najbolje prakse sa teritorije sa koje potiče (Region Emilije-Romanje), RTM je u projekat uključio i CCAER.

Dodatna vrednost projekta REVIVE stoji upravo u uključivanju i razmeni otpočetoj između KSK-a i CCAER-a, kao dvema organizacijama sličnim po prirodi i funkciji. Oni su zbog neposrednog i svakodnevnog suočavanja sa ženama smeštenim u svakom centru, vremenom stekli specifična znanja i prakse neophodne za pružanje adekvatnog odgovora na potrebe žena žrtava nasilja.

REVIVE podržava izgradnju mreže između italijanskih udruženja i kosovskih aktera koji su angažovani u borbi protiv nasilja nad ženama, s ciljem da se iz uzajamne razmene metoda rada nauče novi načini za suočavanje sa ovim fenomenom, čije su dimenzije dramatične kako sa jedne tako i sa druge strane Jadrana.

Kroz ovaj projekat RTM, KSK i CCAER imaju za cilj da podstaknu socijalnu reintegraciju žena žrtava nasilja u porodici, kroz unapređenje stručnih sposobnosti centara za borbu protiv nasilja i javnih službi angažovanih u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja na Kosovu. Konkretnije, REVIVE ima za cilj da pruži podršku centrima za borbu protiv nasilja u osnaživanju žena, koje su oni zbrinuli i razvoju saradnje sa lokalnim organima i javnim službama, koje funkcionišu na odgovarajućim teritorijama. REVIVE se na taj način uključuje u interakciju i doprinosi sprovođenju Nacionalnog plana za borbu protiv nasilja u porodici 2011-2014. Odatle potiče i angažovanje ARR-a u projektu, koja je odgovorna za njegovo sprovođenje i nadgledanje.

Ovo izdanje je aktivnost projekta REVIVE, ali iznad svega predstavlja ishod procesa razmene među skloništima Kosova i među njima i skloništima Regiona Emilije-Romanje po pitanju reintegracije žrtava nasilja. On predstavlja razmišljanje o svakodnevnom praksama koje primenjuje svaki centar za zaštitu žena. Saradnja koja se odvila među centrima za borbu protiv nasilja u ostvarivanju ovog priručnika predstavlja dvostruki poklon: za same centre, jer svaki centar može imati koristi od onoga što je uspešno u nekom drugom centru; i za one koji će ga pročitati jer će im pomoći da razumeju složenost i osetljivost rada koji obavljaju kako skloništa u Italiji, tako i skloništa na Kosovu.

Za RTM, KSK i CCAER projekat REVIVE ne predstavlja slučajnu intervenciju. Naprotiv, on predstavlja početak jednog dugog putovanja i jednog zajedničkog, dugoročnog angažovanja u pružanju konkretnog odgovora na stvarne potrebe žena žrtava nasilja na Kosovu.

** Menadžer projekta za Region Balkana - RTM*

Kratak pregled projekta REVIVE	
Mesto sprovođenja:	Opštine Peć, Dakovica, Priština, Prizren, Gnjilane, Mitrovica
Projektom rukovodi:	RTM – Volonteri u svetu
Partneri:	KSK – Koalicija skloništa Kosova CCAER –Koordinacija Centara za borbu protiv nasilja u porodici od strane Emilije-Romanje
Institucija saradnik:	ARR – Agencija za rodnu ravnopravnost
Trajanje:	24 meseca (jul 2012 – jul 2014.)
Odabrane grupe:	- 7 Centara za borbu protiv nasilja [200 osoba] - Socijalni radnici i psiholozi [80 osoba] - Stručni lekari [90 osoba] - Šest kosovskih opština [50 osoba]
Krajnji korisnici:	Žene žrtve nasilja u porodici koje su smeštene u centrima za borbu protiv nasilja na Kosovu [400 osoba/godišnje]
Očekivani rezultati:	(1) Poboljšanje usluga rehabilitacije, koje pružaju centri za borbu protiv nasilja u saradnji sa socijalno-zdravstvenim agencijama, u cilju porasta samopouzdanja i sposobnosti žrtava za samostalno donošenje odluka. (2) Sveobuhvatna strategija za nasilje u porodici je usvojena u 6 odabranih opština.
Glavne aktivnosti:	<i>PAKET br.1 – RAZVOJ KAPACITETA</i> Obuka o osnaživanju žena žrtava nasilja u porodici koje se održava za službenike u centrima za borbu protiv nasilja i za službenike socijalno-zdravstvenih usluga. Objavljivanje priručnika koji sadrži uputstva za osnaživanje žena žrtava nasilja. Izrada Memoranduma razumevanja između Centara za borbu protiv nasilja i javnih socijalno-zdravstvenih službi prisutnih na ovoj teritoriji. Početak pružanja novih pilot usluga u centrima za borbu protiv nasilja u podršku žrtvama nasilja. <i>PAKET br.2 – DELATNOSTI MREŽE i SARADNJA</i> Izrada tabela koordinacije za nasilje u porodici na nivou opština. Usvajanje planova lokalnih akcija protiv nasilja u porodici. Otpočinjanje pilot inicijativa za promovisanje reintegracije u rad i stambenog pitanja žena žrtava nasilja.
Donatori:	Evropska zajednica (EIDHR - CBSS Kosovo 2011) Region Emilije-Romanje (Italija) Provincija Modena – Teritorijalni fond za međunarodnu saradnju za razvoj (Italija)

PRDGOVOR

Dijalog i razmena između Centara za borbu protiv nasilja na Kosovu i Regiona Emilije-Romanje

*Naime Šerifi **

Tokom ove dve godine projekta KSK i CCAER su zajedno sprovedi brojne aktivnosti, zahvaljujući i dragocenoj, stalnoj delatnosti olakšavanja koju je sproveo RTM. Razmena iskustava između CCAER i KSK je svakako bila plodonosna u cilju jačanja rada KSK i centara za borbu protiv nasilja u procesu rehabilitacije i socijalne reintegracije žrtava, uključujući rad mreže sa lokalnim akterima, kao deo procesa reintegracije žena i dijaloga na institucionalnom nivou, u cilju pružanja kvalitetnih usluga koje su u skladu sa potrebama žrtava.

Razmena najboljih praksi sa CCAER-om u oblasti reintegracije žena žrtava nasilja predstavljala je za KSK ključnu tačku razmišljanja: obe koalicije su uspele da razmene znanja o jačanju rada u mreži, o metodama rada sa žrtvama i o mehanizmima unutrašnjeg funkcionisanja koalicija.

Posete u centrima za borbu protiv nasilja, obuka i seminari realizovani u sklopu projekta REVIVE od strane službenika CCAER-a, RTM-a i KSK-a, predstavljale su mogućnost za razmenu iskustava i najboljih praksi. One su dovele do jačanja KSK-a kao krovnog udruženja i pružile su svim centrima za borbu protiv nasilja, koji ulaze u sastav koalicije, nova saznanja za poboljšanje kvaliteta usluga koje se pružaju ženama žrtvama nasilja u porodici, kako tokom perioda smeštaja u skloništu, tako i tokom procesa njihove reintegracije u društvo.

Nasilja nad ženama na Kosovu predstavlja pojavu koja postaje sve vidljivija, kao što je sve vidljivija i povezanost sa brojnim ostalim faktorima kao što su ekonomska, kulturna, socijalna pitanja, porodične tradicije i ostali problemi.

Uzevši u obzir koliko je teška situacija žena koje su pretrpele nasilje u porodici, mogu da govorim o tome koliko je težak i složen rad centara za borbu protiv nasilja i ostalih subjekata mreže, koji pružaju kompleksne i osetljive usluge žrtvama nasilja.

Stoga, rad i posvećenost aktera koji su uključeni i borbi protiv nasilja u porodici ostaje pitanje od suštinskog značaja za našu zemlju, kako bi se pružila odgovarajuća podrška svim tim žrtvama nasilja u porodici, koje žele da okončaju nasilje i da izgrade samostalan život, uživajući u potpunosti svoja prava.

** Predsednica KSK i direktorka Centra za zaštitu žena i dece u Prištini.*

*Alessandra Campani i Elisa Bianchi ***

Još od početka devedesetih godina, italijanski centri za borbu protiv nasilja su uvideli potrebu da se svake godine sastanu u svrhu intenzivne i neformalne razmene u vezi sa metodom prijema i pružanja utočišta ženama u skloništim, i osnivanjem i organizovanjem konvencija i seminara na temu nasilja nad ženama. Zasiurno se može reći da su u Regionu Emilije-Romanje centri za borbu protiv nasilja još od samog početka bili aktivniji i brojniji u odnosu na druge aktere.

CCAER sjedinjuje trinaest aktivnih centara za borbu protiv nasilja u Emiliji Romanji: trinaest aktera ukorenjenih u regionu, koji se bave

1. www.nondasola.it

ključnim radom prijema i smeštaja žena žrtava nasilja i koji dele zajedničke metode intervencije, dobre prakse i projekte. Između ostalog, CCAER neprestano sprovodi aktivnosti informisanja i podizanja svesti o nasilju nad ženama. Centri za borbu protiv nasilja se suočavaju sa ovim problemom tako što veliki deo posla usredsređuju na sprečavanje: kursevi obuke o rodnoj ravnopravnosti u višim školama, radionice, sastanci sa nastavnicima, inicijative i kampanje koje su posvećene adolescentima. Kako bi se pronašlo konkretno rešenje za ovaj problem i kako bi se na konkretan način pomoglo ženama žrtvama nasilja, neophodna su zakonska sredstva, javne subvencije i institucionalna podrška. Ciljevi CCAER-a su oduvek bili dvostruki: unutrašnji, koji je usredsređen na razmenu metoda rada, specifični projekti, pregovori sa lokalnim vlastima, i uzajamna podrška; i sa druge strane razvoj snage i kohezije za promovisanje politika na regionalnom nivou.

CCAER je tokom ovih godina postao direktni sagovornik regionalne administracije, koja mu je pružila podršku i novčana sredstva za inicijative, projekte, aktivnosti istraživanja i podršku lokalnim akterima. Na regionalnom političkom nivou CCAER već nekoliko godina zastupa bitnost održavanja među-institucionalnih okruglih stolova na temu nasilja nad ženama, na kojima mogu da učestvuju svi oni subjekti koji se bave aktivnostima sprečavanja i intervencije u ovoj tematskoj oblasti. Okrugli stolovi predstavljaju ključnu inicijativu za razvoj programa između regiona, lokalnih vlasti, organa reda, socijalnih i zdravstvenih službi, obrazovnih institucija i organizacija civilnog društva.

CCAER je sprovođenje aktivnosti savetovanja i obuke predviđenih projektom REVIVE poverio Udruženju Nondasola¹ Regiona Emilije-Romanje.

Brojne žene žrtve nasilja koje se svakodnevno primaju primoravaju skloništa koja su rasprostranjena po svetu da na daljinu eksperimentišu sa razmenom iskustava i koristima od najboljih praksi kako bi se promovisale politike za staranje o ženama i zaštitu od raznih oblika nasilja. Razlog tome je što iako su zakonski okviri određene zemlje

dobri, problem je u sprovođenju zakona u smislu poštovanja prava žena. Ovaj projekat je pre svega predstavljao mogućnost za razmenu iskustava i praksi između skloništa na Kosovu i skloništa u Regionu Emilije-Romanje, koja rade na zaštiti i priznavanju prava žena, i između samih žena kojima se pruža pomoć u unapređivanju sloboda žena. Cilj je bio da se stvore uslovi za ravnopravan dijalog, u kojima bi svako sklonište moglo da pokaže svoje sposobnosti, prednosti i dobre prakse, ali i da istovremeno pronade prostor za razmenu napora, kritičnih tačaka i krajnjih tačaka za poboljšanje.

Dijalog je razvijen na tri nivoa:

- (1) Rad sa zlostavljanim ženama, sa posebnom osvrtom na procese reintegracije;
- (2) Aktivnosti sprečavanja i izgradnje lokalnih mreža u podršku ženama žrtvama nasilja;
- (3) Obuka službenika centra.

Iz ovog dijaloga na videlo su izašle bitne razlike između dve koalicije: razlika u kontekstu osnivanja skloništa u Regionu Emilije-Romanje (osnovane ranije i ukorenjene u političkim pokretima žena) i na Kosovu (osnovane kasnije, u okolnostima ratom prouzrokovanog vanrednog stanja); različiti istorijski, kulturni i socijalni konteksti u kojima skloništa funkcionišu (centri Emilije-Romanje funkcionišu na teritorijama na kojima je stanovništvo svesnije ovih pitanja, na kojima su lokalne vlasti i institucije odgovorniji, a ekonomski resursi su veći); različiti načini pružanja podrške žrtvama nasilja (na Kosovu svi centri upravljaju samo skloništima, dok se u centrima Emilije-Romanje pruža prijem, posebna telefonska linija i utočište); duža aktivnost CCAER koja omogućuje duže iskustvo sa boljim rezultatima, dobro konsolidovane prakse i prevaziđena iskustva. Sa jedne strane te promene su omogućile stvaranje bogatijeg iskustva, radoznalosti i obostrane želje za sticanjem novih znanja. Sa druge strane, one su povećale složenost dijaloga, produžujući vreme koje je potrebno za izgradnju uzajamnog poverenja i ohrabrujući nas da zajedno postavljamo ciljeve, očekivanja i rezultate koji će uslediti.

Stoga smo ponovo razmotrili plan razmene, kako razlike ne bi predstavljale prepreku, već kako bi se one razmotrile i učinile sastavnim delom razmenjenih iskustava.

Povezanost koja je sjedinila te razlike i u kojima su i obe koalicije, CCAER i KSK prepoznale sebe, jeste želja da se pažnja koja se posvećuje pojavi nasilja održi na visokom nivou, da se podstakne preuzimanje odgovornosti za ovaj problem od strane institucija, da se ulaže u sprečavanje, da nastave da pružaju podršku ženama žrtvama nasilja, bez obzira na poteškoće, ograničene resurse, predrasude, kulturni otpor prema priznavanju nasilja kao kršenje ljudskih prava, koje često usporava pravilno sprovođenje zakona u podršku žrtvama.

Uzimajući u obzir ova razmatranja i imajući u vidu istoriju skloništa na Kosovu i KSK-a, naša preporuka je bila da se prida veća vrednost njihovom iskustvu, bilo da je reč o svima njima kolektivno ili o pojedinačnim centrima: ponovna elaboracija iskustava sa zlostavljanim ženama podrazumeva 'sistematizaciju' znanja i ličnih sposobnosti 'tih mesta', sposobnost da se oni transmetuju kao kvalifikovani subjekti koji su sposobni da to urade i preobraćanje u jednu tačku mreže čije poverenje proističe iz 'posebnosti' određenog saznanja dokazanog u praksi.

Naše je iskustvo da je upravo to znanje ono na šta se oslanjamo kada promoviramo promenu odnosa između muškaraca i žena u međusobno poštovanje i priznavanje.

*** Savetnica i predavačica CCAER-a.*

UVOD

*Danila Zizi **

Ženska figura se često povezuje sa idejom porodičnog jedinstva i topline. Koncept žene koja realizuje svoju ženstvenost kroz majčinstvo i porodicu vremenom je postao sastavni deo mnogih kultura. Kosovsko društvo i danas zasniva svoj identitet na ovom principu i 'povezuje' ženu sa pasivnom ulogom supruge i majke. Ova uloga je vremenom prouzrokovala rodnu neravnopravnost, koja se ogleda kako u nasilju u sklopu porodice, tako i čutnji u okviru koje se ograničio genocid nad ženama, koji su žene pretrpele tokom rata².

Nakon rata, svesnost o novo-ostvarenoj nezavisnosti, patnje koje su doživljene u prošlosti i međunarodni uticaj doveli su do sporog buđenja svesti i do prvih razmišljanja o ulozi žene u albanskom društvu Kosova. Tokom proteklih godina sprovedena su razna istraživanja o figuri i ulozi žene. Kao rezultat toga izašli su na videlo alarmantni podaci o stepenu rodno zasnovanog nasilja koje se dešava u zemlji. Samo tokom dvogodišnjeg perioda od 2011. do 2012. godine Policija Kosova je zabeležila 2067 slučajeva nasilja u porodici. U 79% zabeleženih slučajeva žrtve su bile žene. 2013. godine 743 žene su prijavile slučaj nasilja³, što je ukupno 278 manje u odnosu na 2012. godinu. Naspram ovog pada u zvaničnim podacima stoji porast aktivnosti ženskih skloništa na Kosovu: 2013. godine u skloništimu je smešteno 500 žena žrtava nasilja, što je za 90 manje u odnosu 2012. godinu⁴. Autori nasilja su uglavnom muškarci sa kojima je žena u vezi: u 88% slučajeva radi se o partnerima i/ili bivšim partnerima i u manjoj meri (10%) o drugim članovima porodice⁵.

2. Farnsworth Nicole. 2008. Istraživanje o obimu rodno zasnovanog nasilja na Kosovu i njegov uticaj na reproduktivno zdravlje žena. Mreža žena Kosova: Priština st. 19

3. Izveštaj PK 2013

4. Izveštaj KSC 2013 podnet Ministarstvu za rad i socijalnu zaštitu

5. Agencija za rodnu ravnopravnost. 2008. Bezbednost počinje u domu, Priština

Zvaničnim podacima ja kasnije dodata i procena broja slučajeva nasilja koje žrtve nisu prijavile. Po ovom pitanju podaci su protivrečni i nisu ažurirani. Međutim, prema istraživanju koje je ARR sproveda 2008. godine, samo 10% slučajeva je prijavljeno policiji, u poređenju sa prosekom od 25%⁶ Evropi. Razlozi su činjenica da se uopšteno na nasilje gleda kao na lično i porodično pitanje, kojoj se dodaje i ogroman teret stigme koju perceptuje žrtva, strah od pogoršanja nasilja, društveno kažnjavanje i ekonomska zavisnost od nasilnika. Najveći deo stanovništva veruje da je nasilje uobičajena pojava i da je ono ukorenjeno u odnosima, i iz tih razloga se pojava nasilja u porodičnim odnosima smatra prihvatljivom.

Složenost socijalne strukture i patrijarhalna kultura kosovskog stanovništva, posebno otežavaju prijavljivanje nasilja od strane žena i ujedno otežava i posao lica koja su angažovana u borbi protiv nasilja nad ženama.

Skloništa koja su pomenuta u ovom izdanju izvode na videlo neravnopravnost između moći muškaraca i žena i bitnost rada u pružanju podrške žrtvama nasilja sa pristupom koji je usredsređen na žene i njihove potrebe. Pružanje podrške ženi u prepoznavanju svojih potreba i na njenom putu ka nezavisnosti predstavljaju neke od ključnih elemenata kojima se odlikuju skloništa. Skloništa su vremenom razvila znatno iskustvo u funkciji sprečavanja nasilja i zaštite žrtava, ali su nastavila da nailaze na prepreke tokom procesa rehabilitacije i socijalne reintegracije kako zbog složenosti njihovih potreba, tako i zbog nedostatka saradnje sa ostalim akterima mreže.

Svesna opasnosti od ponavljanja nasilja nad ženama koje su ga pretrpele i otpočele svoj puta izlaska iz njega, skloništa imaju za cilj da, putem ovog priručnika i uopšte kroz projekat REVIVE, postanu poznatija i podstaknu dijalog sa javnim službama prisutnim na relevantnim teritorijama u kojima ona funkcionišu. Iz tog razloga, ovaj priručnik sadrži konkretna iskustva reintegracije žena žrtava nasilja, i njihove kritične ali istovremeno i velike uspehe.

* *Koordinator projekta REVIVE - RTM*

6. Agencija za rodnu ravnopravnost. 2008. Bezbednost počinje u domu, Priština

DEO PRVI

IZLAZAK IZ NASILJA

1.1 Dinamike i prepreke sa kojima se suoavaju žene tokom izlaska iz nasilnih odnosa

Priča o ženi koja doživljava nasilje nužno sadrži i socijalno-kulturni kontekst same žene. Međutim, moguće je identifikovati neke zajedničke i osobene karakteristike poteškoća žene u situaciji nasilja.

Prva opšta karakteristika od koje se može početi jeste postojanje snažnog unutrašnjeg sukoba, koji u ženi prouzrokuje snagu afektivnog i emocionalnog odnosa prema muškarcu nasilniku. Priznavanje da je izložena nasilju, prihvatanje neuspeha odnosa i vrednosti koja se pridaje ulozi žene u porodici čine ženin izbor još težim. Sa jedne strane, ona oseća potrebu da obezbedi jedinstvo para, a sa druge strane oseća potrebu da zaštiti sebe i svoju decu, ukoliko su ona prisutna.

Ovaj element je veoma zastupljen u kosovskom društvu. Zapravo, u ovom društvu udaja obeležava prelazak žene iz pripadanja očevoj porodici u pripadanje porodici svog supruga. Očekivanja od žene koja se stvaraju vremenom preobraćaju se u mehanizam neformalne kontrole nad samom ženom. Ta očekivanja primoravaju žene da se sa jedne strane pridržavaju kulturalno prihvaćenih ideala da žena bude samo majka, supruga i snaha; a sa druge da se pribojavaju prekora i izolacije u slučaju pobune. Taj društveni pritisak primorava ženu da ostane u porodici svog supruga, a ona vremenom povećava prag tolerancije nasilja koje se vrši nad njom i istovremeno menja svoje ponašanje kako bi uzdržala agresiju partnera.

Prag tolerancije prema nasilju koje žena doživljava postaje naročito visok u slučajevima kada se u izbijanje nasilja umešaju i emocionalna ponašanja i iskazivanje ljubavi od strane supruga.

Zapravo, dinamike koje se rađaju u odnosima u kojima dominira rodna neravnopravnost obično slede jedan sličan i cikličan šablon. Nakon jedne epizode akutnog nasilja, muškarac obično pokazuje ponašanje koje ima za cilj da se dobije oprostaj i da se odgovornost za njegove radnje pripiše spoljašnjim činiocima (npr. posao, tvrdnje da ga je žena isprovocirala).

Kao reakciju na to, žena razvija strategije samo-ograničavanja kako bi, iako bez uspeha, suzbila nasilje partnera. Tako se u žrtvi vremenom razvija osećanje nemoći da se suoči sa napadima muškarca, koji će težiti da sve češće reprodukuje bilo kakve načine na koje će uništiti volju svoje žene i učini je zavisnom od njega.

Vremenom se period koji prolazi od jednog čina nasilja do sledećeg znatno redukuje sve dok u jednom trenutku tenzija i agresija postanu u potpunosti dominantni u odnosu para. Posledice nasilja se odražavaju i na ekonomskom nivou. Iako se žene na Kosovu u odnosu na muškarce već nalaze u znatno nepovoljnijem položaju u smislu mogućnosti za zapošljavanje, u takvim okolnostima nasilje samo pogoršava ovo stanje. Izolacija u stalnom porastu i posledice fizičkog i psihičkog nasilja često dovode žene u situaciju da izgube posao i/ili im stvaraju prepreke u traženju posla.

Stepen nezaposlenosti žena dostiže 40% aktivnog stanovništva: procenat nezaposlenosti žena je znatno viši u odnosu na muškarce (28%). Pored toga, žene imaju manje pristupa mogućnostima za profesionalni razvoj i za otpočinjanje sopstvenog biznisa: samo 9% samo-zaposlenosti je u rukama žena⁷.

7. World Bank. 2012. Kosovo: Gender Gaps in Education, Health and Economic Opportunities. World Bank: S.n.,pg. 21

Posledice nasilja na ekonomskom nivou su se pogoršale u odsustvu “vladavine prava“. Tamo gde postoje, zakoni za zaštitu rodne ravnopravnosti se na sistematski način ignorišu. Simbolično je i poricanje prava žena na nasledstvo. Kontinuirane navike poriču ženama pravo na posedovanje nasledene porodične imovine. Još uvek je snažan i duboko ukorenjen običaj da devojka koja je postala supruga ne odnese u porodicu svog supruga nikakvo bogatstvo. Do danas samo 10% žena ima pristup porodičnoj imovini, u poređenju sa 80% muškaraca⁸. Dakle, moć, autoritet i imovina prolaze kroz mušku liniju nasledstva.

Nepisana društvena pravila regulišu odnose tako što određuju uloge, odgovornosti i očekivanja od oba pola koja su oblikovana ‘naturalizacijom’. Muškarac je glava porodice, onaj koji se stara o potrebama porodice i donosi odluke u javnom životu, dok se od žene očekuje da ostane zatvorena u kućnom ambijentu i da se stara o porodici.

U tom kontekstu žena oko sebe ne pronalazi sredinu spremnu da je prihvati i podrži, već pronalazi sredinu koja je ometa u svakom pokušaju da postane nezavisna. Tako je ona primorana da se povuče i da sebe ograniči na ulogu majke i supruge. U slučajevima kada je žena žrtva nasilja, osećaj izolovanosti je još jači. Uloga supruge i majke postaje ne samo stvarnost protiv koje je teško boriti se, već postaje zatvor iz kojeg je veoma teško izaći.

Zajednica koja je svesna i sposobna da prepozna nasilje i njegovu složenost podržava žrtvu nasilja tako što pruža adekvatan odgovor na posebne potrebe žene i tako što joj pomaže da se oseća manje usamljenom i bespomoćnom. U tom smislu odgovor koji je integrisan i podrazumeva saradnju sa svim službama prisutnim a terenu pomaže žrtvi da ponovo pronade samopouzdanje, da preduzme manje težak i manje traumatičan put ka samostalnosti i oslobađanju od nasilja.

8. Kosovski centar za rodne studije. 2011. Prava žena na nasledstvo imovine na Kosovu. st. 41

1.2 OD NASILJA KA OSNAŽIVANJU

1.2.1 Skloništa na Kosovu: osnivanje, misija i razvoji

Osnivanje skloništa za žene na Kosovu odnosi se na posleratni period i potrebu da se pruži podrška ženama koje su izašle iz bolnog sukoba. Rat, a posebno posleratni period na Kosovu marginalizovali su patnju žena kao žena⁹. U tom kontekstu otvorena su skloništa u cilju “feminizacije”¹⁰ rata, slušajući i pružajući podršku ženama žrtvama zlostavljanja tokom rata.

Zahvaljujući i podršci međunarodnih partnera, ova skloništa su vremenom počela da se transformišu i otpočela su rad na proceni raznih potreba žena, obezbeđivanju privremenog smeštaja i usluga podrške za slučajeve nasilja – ne samo nasilja tokom rata, kao što je silovanje, već i rodno zasnovanog nasilja.

Skloništa su sve glasnije i snažnije zahtevala bolje životne uslove za žene i poštovanje njihovih prava. U tom veoma bitnom istorijskom trenutku, od kraja 90-ih do početka 2000-tih godina, zvanično je otvoreno 7 skloništa kojima je upravljalo 7 udruženja žena u glavnim opštinama Kosova.

Nakon toga je broj skloništa i relevantnih udruženja postao 8. Jedno od njih je specijalizovano za prijem žena potencijalnih žrtava trgovine ljudima, a jedno drugo sklonište je specijalizovano za zaštitu maloletnika. Preostalih 6 centara je usredsređeno na zaštitu i podršku žena žrtava nasilja u porodici.

Iako svako od njih ima svoje posebne odlike, ova skloništa dele

9. Prema procenama najmanje 20.000 žena su bile žrtve silovanja tokom rata, a ne zna se broj dece koju su one rodile i koja su ostavljena u bolnicama ili jednostavno na ulici.

Među tih 20.000, ako ne nijedna, malo njih je saslušano ili je ispričalo svoju dramu.

Bebe žrtava silovanja plaćaju cenu rata, Helena Smit, *The Observer*, Nedelja 16 april 2000 <http://www.theguardian.com/world/2000/apr/16/balkans>.

10. DEP, *Lo stupro della nazione: le donne raccontano il genocidio*, nga Rodin Lentin. <http://www.unive.it/media/allegato/dep/n10-2009/Ricerche/Lentin.pdf>.

nekoliko zajedničkih principa. Reč je o skloništimu kojima upravljaju žene, koje kombinuju svoj profesionalizam sa rodnom perspektivom nasilja. U suprotnosti sa idejom o nasilju u privatnim odnosima kao privatnom i pojedinačnom pojavom koja ostaje unutar zidova kuće, one rade na tome da se na nasilje gleda kao na socijalno i kulturalno pitanje, i stoga pitanje od javnog interesa.

U cilju jačanja njihovog uticaja na podizanja svesti, skloništa su se ujedinila u jednu koaliciju koja je nezvanično osnovana 2007. godine, prilikom čega su pojedinačna skloništa ujedinila svoje resurse s ciljem da razviju ojačaju svoj uticaj, autoritet i kapacitet za pregovaranje sa institucijama.

Četiri godine kasnije (2011.) osnovana je KSK - Koalicija skloništa Kosova, krovna NVO registrovana u skladu sa propisima na Kosovu. Ciljevi KSK-a su: konsolidacija i standardizacija usluga koje pružaju skloništa; sprečavanje nasilja kroz aktivnosti podizanja svesti; jačanje uloge skloništa kroz kombinovano lobiranje; zastupanje i sakupljanje finansijskih sredstava; promovisanje zakona, politika i strategija koje se odnose na zaštitu žena i dece žrtava nasilja¹¹.

Nakon njenog zvaničnog osnivanja, KSK je povećala svoj uticaj i postala nacionalni sagovornik u borbi protiv nasilja. Godine 2012. KSK je sa Ministarstvom za rad i socijalnu zaštitu (MRSZ) potpisala Memorandum o direktnoj podršci za žene koje su smeštene u centrima. KSK i/ili specijalna skloništa koja su deo koalicije počinju saradnju sa drugim vladinim institucijama, među kojima su i Ministarstvo pravde, Ministarstvo obrazovanja, ARR i relevantne opštine.

Zahvaljujući radu skloništa i pritisku udruženja za zaštitu prava žena, vlada Kosova je počela da usvaja zakone i politike za borbu protiv nasilja nad ženama. Godine 2010.¹² stupa na snagu specifični Zakon za zaštitu od nasilja u porodici, a naredne godine je usvojena Nacionalna strategija za borbu protiv nasilja u porodici¹³ i

11. Koalicija skloništa Kosova, Program, strategija i akcioni plan, i Standardi za skloništa koja funkcionišu u sklopu Koalicije skloništa Kosova, osnovane od strane USAID-a i IOM-a 2011. godine

12. Zakon br. 03/Z – 182 o zaštiti od nasilja u porodici

13. Nacionalna strategija i akcioni plan za borbu protiv nasilja na Kosovu 2010-2013

odgovarajući Akcioni plan. Strategija sadrži konkretne mere za borbu protiv nasilja u porodici, od sprečavanja do usluga rehabilitacije i reintegracije.

Dalji koraci napred, kojima se potvrđuje rad skloništa jesu promovisanje 2013. godine niza konkretnih mera za sprovođenje okvirnog zakona o nasilju u porodici, kao i usvajanje “Standardnih procedura funkcionisanja za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu” (PSF). Zahvaljujući tim merama utvrđene su uloge i mere delovanja u oblasti nasilja u porodici, odgovorni organi koji su osnovani s ciljem da se ojača koordinacija među raznim lokalnim organima u jedan integrisani sistem za odgovor na nasilje u porodici.

1.2.2 Funkcija skloništa

Po definiciji skloništa su osnovana kako bi se borila protiv nasilja i kako bi donela promene na nivou kulture, s ciljem da se odnos između muškaraca i žena zasniva na priznavanju jednakih prava i mogućnosti. Jedna od glavnih funkcija skloništa je upravo da privuku pažnju društva na izobličenja koja postoje u njemu u oblasti rodne ravnopravnosti. Samo postojanje skloništa na teritoriji čini pojavu nasilja nad ženama vidljivijom, podstičući preuzimanje odgovornosti od strane zajednice. Još jedan drugi cilj skloništa je da obezbede zaštitu, utočište i podršku za žrtve zlostavljanja kako u kriznoj fazi, tako i tokom perioda u kojem se cilja izlazak žene iz okruženja nasilja. Skloništa su nažalost privilegovani posmatrači u oblasti nasilja u privatnim odnosima: upravo iz tog razloga ona predstavljaju glavnog i suštinskog aktera u utvrđivanju konsolidovanih principa intervencije i efikasnih metoda za pružanje podrške ženama žrtvama nasilja.

Iako su osnovana i ukorenjena na raznim teritorijama, skloništa na Kosovu sjedinjuje ideja o borbi protiv sistema potčinjenosti u koji su žene tradicionalno postavljane i iz kojeg žele da izađu.

Žene smeštene u skloništima pružaju podršku drugim ženama koje odlučuju da preduzmu put oslobađanja od nasilja i čuvaju ga u sećanju. Sećanje na nasilje predstavlja bitan element rada

skloništa. Veoma često žene koje zatraže pomoć godinama nose sa sobom posledice traumatičnih iskustava.

Ta bolna iskustva drastično oslabljuju samopouzdanje žene, ostavljajući im osećaj bespomoćnosti, izolovanosti i očaja.

Žene žrtve nasilja preduzimaju različite napore kako bi zaustavile zlostavljanje. Kao prvo unutar porodice, pokušavajući da ograniče i kontrolišu nasilje supruga. A, zatim tražeći spoljnu podršku od porodice, prijatelja, drugih žena i/ili obraćajući se lokalnim institucijama kao što su bolnice, klinike, socijalne službe i policija. Ove žene veoma često poriču i skrivaju sećanje na pretrpljeno nasilje pre nego što pronađu snagu da se sa njima suoče.

Stoga je jedan od ciljeva rada skloništa za žene i taj da prate žrtve na njihovom putu ka osnaživanju. Ono se ostvaruje putem ponovnog pronalaženja i vrednovanja same sebe, jačanja njihovih sposobnosti za donošenje odluka, čuvanja sećanja na pretrpljeno nasilje i prosleđivanja istih na buduće generacije.

Ovaj pristup se zasniva na pojmu žene ne kao pasivnog predmeta nasilja, već kao aktivnog subjekta koji je u stanju da deluje i da se suprotstavi nasilju i privede ga kraju. Službenici skloništa priznaju žene kao nosioce znanja o stanju nasilja nad njom i stepenu opasnosti koja joj preti. U slučajevima kada žene teže da potcene opasnost koja preti njima i njihovoj deci, službenici zajedno sa ženama vrše realističnu analizu situacije.

Intervencija je usredsređena na ženu, kao subjekta koji zna bolje od svi ostalih šta je najbolje za nju. Upravo zbog ove pretpostavke službenici skloništa ne zasnivaju svoj rad na prethodno utvrđenom znanju kojem bi žene trebalo da se prilagode, već primenjuju metodologiju intervencije koja se u potpunosti zasniva na željama i potrebama žene.

1.2.3 Profesionalizam i odnosi među ženama: principi intervencije pružanjem podrške

Prijem žena u skloništima često predstavlja prvi kontakt, početak odnosa. Iz tog razloga, prijemom upravlja ekipa službenika koji su prikladno obučeni i poseduju specifična znanja iz oblasti nasilja muškaraca nad ženama.

Prvi cilj koji službenica centra postavlja sebi je izgradnja odnosa poverenja sa ženom. Njen cilj je da pokuša da je ubedi da možda po prvi put otvoreno i bez straha ispriča šta joj se dogodilo. Za izgradnju ovog odnosa bitno je da se žena pre svega oseća bezbednom i zaštićenom, u okruženju u kojem se može slobodno izraziti i ispričati svoja iskustva sa nasiljem.

Da bi se izgradio odnos poverenja službenica centra će direktno i bez predrasuda saslušati ženu, priznajući njena osećanja i stavove, i priznajući nju kao poverljivog subjekta. Takođe je od suštinske važnosti da žena jasno shvati da se nalazi u poverljivoj sredini, i da ništa od onoga što će se reći neće biti preneto trećim stranama i da se nijedna odluka neće doneti bez njenog pristanka.

Dijalog između žena i uzajamna podrška su stoga osnova procesa pronalaženja svesti i identifikovanja sopstvenih sposobnosti i sklonosti. Zastupanje i priznavanje ličnog i jedinstvenog iskustva žene, podrška njenim odlukama, pomaganje ženi da preuzme kontrolu nad svojim životom, predstavljaju mehanizme i strategije koje službenica centra koristi kako bi ojačala osnaživanje žena žrtava nasilja.

1.2.4 Proces osnaživanja

U prvoj fazi procesa izlaženja iz nasilja, većina žena posvećuje najveću pažnju osećanjima i potrebama svojih partnera, dok prema sebi gaje osećaj krivice i neprikladnosti. Prvi korak koji žena

preduzima zajedno sa skloništem jeste da poništi ovaj stav. Ono što žena treba da uradi je da se usredsredi na sebe, na svoja osećanja i na to kako ona doživljava taj odnos. Jedan od ciljeva ovog rada je da se ženi pomogne da realno oceni situaciju, stavi odgovornost na partnera i savesno odluči da li da mu se vrati i pregovora sa njim ili da ga zauvek ostavi.

Tokom procesa osnaživanja službenica centra pomaže ženi da prepozna i izrazi svoje konkretne želje i potrebe. Iako želje i potrebe mogu zvučati protivrečno (npr. želja da se zaustavi nasilje naspram želje da ostane sa svojim partnerom; zabrinutost za porodicu naspram želje da pronađe rešenje za sebe samu), ženi je potreban prostor u kojem ih može imenovati, razlikovati i razumeti odakle one potiču. Odgovor na neke od njih dolazi u malim koracima, naporima, mikro-ciljevima, koji se tokom procesa mogu ponovo prodiskutovati i izmeniti u skladu sa menjanjem ženinih pogleda tokom procesa podizanja svesti. Proces osnaživanja ima za cilj da pomogne ženi da ponovo pronađe snagu da sama donosi svoje odluke, podstičući i potvrđujući njene sposobnosti da se na samostalan i nezavisan način suoči sa problemima u granicama spoljašnjeg konteksta. Ona se na ovaj način stimuliše da pređe iz parališućeg osećanja krivice u preuzimanje odgovornosti za sebe i donošenje odluka kojima će zaštititi sebe.

Omogućavanje ženi da konačno napusti nasilni odnos takođe znači i pružanje odgovora na materijalne potrebe. Veoma često ove potrebe može da ispuni jedino sklonište. U drugim slučajevima neophodno je angažovanje ostalih aktera članova mreže. Proces osnaživanja i vraćanja lične samostalnosti ide paralelno sa potrebom da se ispune konkretne potrebe, kao što su socijalno-zdravstvene potrebe, lična zaštita i zaštita njihove dece, smeštaj i zaposlenje. Tokom razgovora sa službenicom centra žene mogu iskoristiti prostor za razmišljanje o sebi i svom odnosu, tu im se pružaju informacije o njihovim pravima, i o ostalim mogućnostima za pristup uslugama koje pružaju druge institucije na toj teritoriji.

Tokom celog ovog procesa ženi se ni u jednom trenutku ne nude gotova rešenja, već se ona pronalaze zajedno sa njom uzimajući u

obzir socijalno-ekonomski i kulturni kontekst u kojem žena živi. Ovim pristupom se povećava efikasnost intervencije, jer su žene one koje odlučuju o sebi na osnovu svojih potreba.

Da bi ceo proces bio uspešan, službenica centra treba da ima otvoren pristup bez predrasuda i da aktivno sluša kako bi žena stekla poverenje i svest da nije sama. Shvatanje ovoga pomaže ženi da razmišlja o mogućim načinima na koje može ostaviti nasilje za sobom. Tokom celog procesa službenica centra je uvek jedan korak iza žene, nikada umesto nje ne donosi odluke koje se odnose na nju, ne primorava je na radnje za koje nije spremna i ne donosi nijednu odluku bez njenog pristanka.

Jednom rečju, žena koja je pretrpela nasilje stavlja se u centar pažnje. Službenica centra skloništa je podržava u procesu podizanja svesti. Sav rad na osnaživanju se ojačava zahvaljujući izgradnji poverenja i solidarnosti između žena. Unutar skloništa žena se ohrabruje i pruža joj se podrška u analiziranju onoga što je doživela i njenih emocija. Na ovaj način se stvara jedan pozitivan model odnosa među ženama i u isto vreme se povećava samopouzdanje žrtve, a i njeno vrednovanje ostalih žena.

Stoga ostavljanje nasilja za sobom predstavlja zajednički napor žena u skloništu. Skloništa dele ideju da proces reintegracije treba da pruži odgovor kako na unutrašnje, emocionalne potrebe žene, tako i na one spoljašnje, materijalne, omogućujući joj da poveća kontrolu nad svojim životom.

DEO DRUGI

DOBRE PRAKSE

2.1 Bitnost dobrih praksi

Sposobnost da se rad uokviri u “dobre prakse“ služi kako potrebi da se identifikuju efikasne mere kojima će se zadovoljiti potrebe korisnika (na primer, žene koje su žrtve nasilja), tako i za stvaranje modela koji može da se replikuje i sličnim kontekstima. Oblikovanje dobre prakse i njihova efektivna upotreba izvan centra (“između centara“), zasniva se na mogućnosti da kroz razmenu i drugi uče iz iskustva onih koji su se već suočili sa sličnim problemima. Omogućujući širenje i upotrebu svojih dobrih praksi, skloništa imaju priliku ne samo da podrže odluke i aktivnosti drugih skloništa, već i da uključe i pomognu i druge službe i agencije koje funkcionišu na toj teritoriji u smislu nadopunjavanja i saradnje.

Analiza i prezentacija dobrih praksi skloništa članova KSK-a sadržane u ovom izdanju sprovedene su sa sledećim ciljevima:

- Da složeni rad skloništa koja pružaju podršku ženama žrtvama nasilja učine vidljivijim spolja;
- Da podstaknu razmenu iskustava među raznim akterima, kako bi se utvrdili korisni kriterijumi za replikovanje dobrih praksi i na ostalim teritorijama;
- Da se sa ostalim akterima mreže razmene dobre prakse i metodologija za postizanje ciljeva. Pored toga, razmena podstiče aktivno angažovanje svih aktera, koji zatim mogu sprovesti te dobre prakse na svojoj teritoriji, počevši sa svojim kapacitetima.

2.2 Aktivne dobre prakse u skloništima KSK-a

U ovom kontekstu, skloništa KSK-a su identifikovala 7 dobrih praksi, po jednu za svaki centar. Dobre prakse su opisane u ovom poglavlju (pasusi 2.2.1 - 2.2.7), i praćene su kratkim opisom svakog pojedinačnog skloništa. Dobre prakse su povezane sa aktivnim uslugama koje se pružaju u skloništima. One se odnose na glavne oblasti pružanja podrške ženama žrtvama nasilja: nezavisno rešenje stambenog pitanja, savetovanje za zaposlenje i/ili pronalaženje posla, praćenje situacije žena nakon izlaska iz skloništa.

Pronalaženje bezbednog i nezavisnog stambenog rešenja za ženu (i njenu decu, ukoliko ih ima) predstavlja jednu od prvih potreba koju skloništa treba da zadovolje nakon prijema žene. Nezavisni smeštaj je često jedina alternativa vraćanju porodici nasilnika. Osim toga, on predstavlja lični prostor u kojem žena može početi da razvija sebe kao samostalnog subjekta. Žena je aktivan subjekat u celokupnom procesu pronalaženja rešenja za stambeno pitanje. U saradnji sa službenicom centra, ona identifikuje kriterijume za stanovanje koji najbolje zadovoljavaju njene potrebe, kao što su bezbednost i blizina određenim službama, kao što su škola, bolnica ili radno mesto.

Bezbedno i nezavisno stambeno rešenje ženi pruža dvostruku korist. Sa jedne strane posedovanje sopstvenog doma zadovoljava potrebe za bezbednošću i nezavisnošću u organizovanju života. Sa druge strane, značajno povećava poverenje žene u svoje sposobnosti za upravljanje, i povećava njenu psihološku i emocionalnu nezavisnost. Štaviše, izgradnja novih odnosa – sa susedima i/ili drugim ženama u slučajevima zajedničkog stanovanja, podstiče ženu da ojača svoje sposobnosti za upravljanje odnosima i sukobima, da razvije novi krug društva i da računa na uzajamnu podršku. Nezavisno upravljanje domom i poštovanje pravila zajedničkog stanovanja znatno povećava njen osećaj odgovornosti. Prisvajanjem sopstvenog prostora i vremena počinje proces vraćanja lične nezavisnosti. Stambena nezavisnost pruža ženi osećaj slobode i ograničava mogućnosti za ponovnu pojavu nasilja. Opasnost od ponovne pojave nasilja je u takvim slučajevima manja, jer su žene manje spremne da

ostave za sobom stanje bezbednosti i kontrole, i u velikoj meri se smanjuje nivo tolerancije prema nasilju. Još jedan bitan element za reintegraciju žena je orijentacija na zaposlenje i pristup istom. Finansijska nezavisnost omogućuje ženama da izgrade dugoročnu samostalnost. Uz pristup uključivanja i saradnje između službenice centra i žene, ovaj proces počinje utvrđivanjem sposobnosti, mogućnosti i težnji žene. Službenici centra pomažu ženi da razume lokalno tržište rada, savetuju je o sredstvima korisnim u traženju posla i upućuju je na relevantne javne i privatne aktere prisutne na toj teritoriji koji joj mogu olakšati pristup tržištu rada (na primer, centri za obuku, zavodi za zapošljavanje, privatne kompanije, itd.).

Tako počinje faza u kojoj žena povećava svoje znanja o elementima korisnim za pronalaženje posla i realističnoj proceni svojih mogućnosti. U aktivnoj potrazi za poslom centri se obično direktno obraćaju javnom sektoru (kroz kancelarije za zapošljavanje), privatnim kompanijama ili upućuju ženu na druge nevladine organizacije koje pružaju podršku osnivanju manjih biznisa.

Polazeći od potrebe da se ženama pruže instrumenti kojima se obezbeđuje dugoročna nezavisnost, ovi centri imaju cilj da žena prevaziđe ekonomske posledice nasilja po njih. Vrednost ove usluge ne stoji samo u pronalaženju posla za zbrinute žene, već i u tome da se ženama pružaju novi instrumenti za njihov potpuno samostalan ulazak na tržište rada, procenjivanjem i upotrebom svojih sposobnosti i onoga što se nudi na toj teritoriji i svojih sposobnosti za snalaženje u tom kontekstu. Ovaj nesumnjivo dug i složen proces povećava ženinu svest o njenim sopstvenim resursima i ograničenjima i njeno poverenje u sopstvene odluke, i podstiče njenu sposobnost da analizira svoja iskustva.

Nakon otpočinjanja procesa stambene samostalnosti i poslovne nezavisnosti, žena uspeva da vrati male prostore nezavisnosti i samopouzdanja, ali iskustvo i sećanja na nasilje ostaju zauvek deo nje, a to može dovesti do trenutaka obeshrabrenja, kada centri intervenišu. Iz tog razloga je aktivirana služba za praćenje žena koje su napustile centar. Proces praćenja otpočinje isključivo na zahtev žene, bilo da se radi o ženi koja je odlučila da se vrati svojoj ili porodici svog supruga, ili ženi koja je odlučila da živi samostalno.

Zahvaljujući direktnom iskustvu skloništa, usluga praćenja se pokazala dragocnim instrumentom, kojim se ženi može pomoći tokom procesa reintegracije, koji je vrlo često veoma složen, ojačati njeno samopouzdanje i osećaj bezbednosti, i koji ženi pruža spokoj i samostalnost u donošenju odluka i življenju sa njima.

Praćenje omogućuje službenicima centra da shvate napredak žene u procesu osnaživanja, dinamiku porodice koju ona doživljava i način na koji se ona nosi sa ovom rutinom. Osim toga, ono skloništima omogućuje da sačuvaju uspomenu na priče, iskustva i oblike nasilja koje su žene pretrpele. Počevši od dragocenog nasleđa istorijskog sećanja zbrinutih žena, centri mogu oceniti svoj rad, analizirati oblike nasilja i njihovu evoluciju, i otpočeti dijalog sa institucijama o oblicima i evoluciji nasilja na njihovoj teritoriji.

2.2.1 Proces zbrinjavanja žena u skloništima

*Nazife Jonuzi **

Oblast intervencije:

Oснаživanje/podrška izlasku iz nasilja

Ciljevi:

1. Vraćanje emocionalne ravnoteže žene.
2. Povećanje svesti žene o sebi kao ženi.
3. Obnova i jačanje poverenja žene u sebe i svoje sposobnosti
4. Pokazivanje i pružanje odnosa solidarnosti među ženama zbrinutoj ženi.

Kratak opis projekta¹⁴

Žena se sbrinjava u skloništu kako bi se zaštitila i kako bi se prekinuo krug nasilja snažnom i neposrednom akcijom. Prva potreba koju žena koja je zbrinuta u sklonište izražava jeste da se oseti

14. Procedura unutar skloništa zavisi od spoljašnjih donatora, sklonište je trenutno obezbedila sredstva zahvaljujući javnim fondovima opštine (stanovanje i usluge, odeća i obuća i hrana za žene). Kada se ta sredstva potroše, sklonište nudi samo usluge zbrinjavanja ali ne i smeštaja

bezbednom, zaštićenom. Potreba za nezavisnošću i samostalnošću proizilazi i procesa koji se postepeno razvija tokom ženinog boravka. Da bi olakšalo taj proces, osoblje skloništa objašnjava ženi da boravak u skloništu predstavlja fazu tranzicije i podrške ka samostalnosti. U stvari, samo u izuzetnim slučajevima se žene zbrinjavaju na duže od šest meseci. Žene nikada ne treba da vide sklonište kao trajno stambeno rešenje, jer bi ih to sprečilo da preuzmu potpunu odgovornost za svoj život.

Standardne prakse i instrumenti

Prvi razgovor sa menadžerom slučaja.

Cilj razgovora je da se proceni situacija žene i stepen opasnosti (razvod, tužba na sudu i slično). Nakon što se sasluša njen iskaz i uzmu podaci o njenom nivou obrazovanja i pretrpljenim traumama, žena se poziva na razgovor sa psihologom.

Razgovor sa psihologom. Psiholog uspostavlja dublji dijalog sa ženom i integriše prethodno dobijene informacije.

Sastanka sa menadžerom slučaja i psihologom. Menadžer slučaja¹⁵ i psiholog zajedno ocenjuju slučaj i pripremaju zajedničku strategiju za dotičnu ženu, o kojoj je zatim obavestavaju.

Odnos sa ženom. Nakon završetka preliminarne faze, sastancima sa ženom upravlja psiholog, koji održava svakodnevni kontakt sa menadžerom slučaja. Psiholog upravlja sastancima na dva nivoa: pojedinačnom i grupnom. U početku se individualni sastanci održavaju 3-4 puta nedeljno. Od trenutka kada žena počinje da se otvara kako prema drugim ženama unutar centra, tako i prema spoljašnjem svetu, broj nedeljnih sastanaka se smanjuje na 2, od kojih je jedan individualni. *Na grupnim sastancima* se obrađuju teme koje se tiču sličnih iskustava, pri čemu i sam psiholog govori o svojim porodičnim iskustvima i problemima¹⁶. Teme diskusija postavljaju same žene, koje se naizmenično dogovaraju o temi koja će se obraditi.

15. Tokom ženinog boravka u skloništu menadžer upravlja njenim odnosom sa spoljašnjim svetom. Iz metodološke perspektive, rehabilitacija je uspešno otpočela onda kada žena pokazuje da je počela da preuzima odgovornost za sebe i da je razvija sposobnost svesnog donošenja odluka.

16. Savetnik interveniše kada to slučaj zahteva, obično kada je u toku postupak razvoda, spora oko dece, imovine. Međutim, savetnik obično ima za zadatak da radi na dežurnoj liniji i savetuju žene koje nemaju potrebe ili ne žele da budu smeštene u sklonište.

Prednosti i uspeh:

- Snažan osećaj solidarnosti i saradnje među članovima osoblja prenosi ženi osećaj poverenja i spokoja tokom celog njenog boravka.
- Odnosi među službenicima centra pokazuju ženi da solidarnost i zdrav odnos mogu biti vrlo korisni u prevazilaženju teškoća.

Unutrašnji nedostaci:

- Nema.

Spoljašnji nedostaci:

- Iako skloništa imaju dobre odnose sa institucijama, smatra se da su oni veoma lako promenljivi u zavisnosti od političkih smena.

Mogući problemi u prenosu na ostale delove zemlje:

- Nema ih, ali je neophodno izgraditi solidnu harmoniju među službenicima centra skloništa.

* *Direktorka Centra za zaštitu i rehabilitaciju žena i dece "LIRIA" u Gnjilanu*

"LIRIA"

Centar za zaštitu i rehabilitaciju žena i dece "LIRIA" Gnjilane

Misija Zaštita, podrška i unapređenje prava žena na području celog Kosova, razvoj razumevanja, tolerancije i duha saradnje radi postizanja potpunog blagostanja žena. Dom za žene i decu koji su pretrpeli nasilje u porodici, ne pravi nikakvu razliku po osnovu etničke pripadnosti, starosti, pola, nacionalnosti, vere, nivoa obrazovanja, političkog ili seksualnog opredeljenja.

Usluge

- Siguran i udoban smeštaj;
- Hrana, odeća i obuća;
- Zdravstvena nega i edukacija;
- Psihološko i pravno savetovanje;
- Socijalne aktivnosti;
- Porodično posredovanje i savetovanje;
- Osnovni stručni kursevi;
- Obrazovne aktivnosti;
- Podizanje svesti i samopouzdanja i rekreativne aktivnosti.

Kontakt:

Ul. 28. Novembra, bb Gnjilane
Tel: +381 280 325 700; Mob: +377 44 125 729
E-mail: liriagjilan10@hotmail.com
Facebook: Qendra Gruas Gjilane

2.2.2 Lična nezavisnost: proces rehabilitacije žena žrtava nasilja zbrinutih u skloništu

*Jubiljea Kabaši **

Oblast intervencije:

Osnaživanje/podrška za izlazak iz nasilja

Ciljevi:

1. Fizička rehabilitacija u slučajevima teškog fizičkog zlostavljanja
2. Podizanje fizičke i psihološke samosvesti žene
3. Jačanje psihološke nezavisnosti žene i sposobnosti za reagovanje na spoljašnje poteškoće
4. Jačanje samostalnosti žene u upravljanja sobom, poslom i porodicom/decom.

Kratak opis projekta:

Potrebe žena se utvrđuju kako kroz formalne individualne razgovore, tako i kroz neformalne razgovore koji je mogu učiniti otvorenijom.

Standardne prakse i instrumenti:

Preliminarni razgovor. Žene uglavnom u centar upućuju nadležne institucije (policija, socijalni radnici). Direktorica, u saradnji sa službenicima za upućivanje, procenjuje mogućnosti za primanje slučaja i verifikuje dokumentaciju koju žena poseduje (lične isprave ili dokumentaciju vezanu za njenu ličnu istoriju: optužbe protiv počinioca zlostavljanja, lekarske izveštaje, itd.) Prihvataju se samo slučajevi žena koje su dobrovoljno pristale da borave u centru. Procena nivoa opasnosti žene i vrsta nasilja koje je žena pretrpela vrši se uvek u saradnji sa institucijama. Nakon prijema u centar, žena provodi jedan određeni *period u razmišljanju* bez prisustva direktorke i službenika.

Prvi individualni sastanak sa direktorkom se održava prilikom prijema žrtve u sklonište, a identifikacija potreba i uključenje u aktivnosti se vrše 48 sati nakon prijema u sklonište.

Na kraju sastanka priprema se *plan*. Nakon izrade plana, u saradnji sa službenicima centra i posebno sa psihologom, direktorka počinje sa sprovođenjem plana¹⁷.

Razgovor sa psihologom. Prvi razgovor sa psihologom ili psihijatrom je obavezan nakon perioda oporavka od 48 sati. Cilj tog razgovora je da se ženi pruži psihološki i psihijatrijski tretman u potpunom skladu sa njenim željama. Naredni razgovori sa psihologom se određuju i organizuju u skladu sa željama žene.

Razgovor sa osobljem skloništa. Nakon perioda oporavka, žena se upoznaje sa osobljem centra, njihovim dužnostima i uslugama koje se pružaju. Žrtvi koja je zbrinuta u centru daje se primerak Kućnog reda. Osoblje centra radi u tri smene 24 časa nedeljno. Tokom dana osoblje je prisutno u skladu sa planiranim aktivnostima. Tokom noćne smene prisutan je jedan službenik koji u slučaju potrebe pruža podršku ženama. Tokom dnevnih aktivnosti osoblje je dužno da obezbedi ženama hranu, lekove koji su prepisani u skladu sa planom o staranju, i da odgovori na ostale potrebe. Osoblje centra ili žena lično, obaveštava porodicu o mestu gde se ona nalazi.

Posredovanje sa porodicom. Uvek u skladu sa željama žene, centar organizuje posredovanje između žene i njene porodice. Sastanci se uglavnom organizuju i održavaju u lokalnom centru za socijalnu pomoć.

Osnaživanje. Samopouzdanja žene se jača kroz razne kurseve i edukativne aktivnosti i kroz individualne sastanke sa njenim savetnikom i osobljem centra.

Razgovori sa spoljašnjim službenicima. Individualni razgovori sa spoljašnjim osobljem u centru, posebno sa socijalnim radnicima, uvek se organizuju u skladu sa željama žene.

Prednosti:

- Posredovanje između žrtve i njene porodice, koje ima za cilj ili reintegraciju žene u porodicu ili pronalaženje dugoročnih nezavisnih rešenja.
- Posredovanje sa relevantnim nadležnim institucijama u cilju pronalaženja bezbednih, dugoročnih rešenja.

17. Uputstva daje direktorka centra

- Centar promovise psihološku nezavisnost žene i njenu socijalnu reintegraciju.

Unutrašnji nedostaci:

- Zbog nedostatak finansijskih resursa osoblje centra je često primorano da radi dobrovoljno.

Spoljašnji nedostaci:

- Nedostatak socijalnog smeštaja koji bi ženi omogućio da se osamostali i postane nezavisna od nasilnika ili porodice nasilnika.
- Ekonomska kriza je prouzrokovala veliku nezaposlenost u zemlji, pa je potpuna reintegracija žena žrtava nasilja još teža.

Potencijalne poteškoće prenosa u druge delove zemlje:

- Nijedna.

* *Direktorka Centra za zbrinjavanje žena i dece u Prizrenu*

CONTACT: +377 (0) 44 432 393; qsgfprizren@gmail.com

PRIZREN

*Centar za zbrinjavanje žena i dece
Prizren*

Misija Misija CZŽD je da obezbedi utočište i zaštitu i rehabilitaciju žena i dece žrtava nasilja u porodici, u oblasti Prizrena i šire, kroz oblike prevencije, tretmana, edukacije, zastupanja i lobiranja za prava žena i dece žrtava nasilja.

Usluge

- Smeštaj, zaštita, obuka i rehabilitacija žrtava nasilja u porodici kroz psihološke i socijalne programe
- Jačanje i razvoj veština žrtava kroz radionice i kurseve obuke
- Reintegracija žrtava nasilja u porodicu i društvo.

Kontakt:

Marin Barleti br.4/20000 Prizren

Tel: 029/234 794; 044/380 345

E-mail: qsgf_pz@hotmail.com;

jubilea.k@hotmail.com.

2.2.3 Posao za nezavisnost: postizanje nezavisnog života kroz posao

*Naime Šerifi **

Oblast intervencije:

Finansijska/poslovna nezavisnost.

Ciljevi:

1. Podizanje svesti žene o sebi
2. Jačanje nezavisnosti žene u donošenju odluka
3. Konkretna podrška ženi tokom procesa socijalne reintegracije

Kratak opis projekta:

Većini žena koje se zbrinjavaju u skloništima, potrebna je stalna podrška, ne samo tokom njihovog boravka već i u fazi povratka u društvo. Neke žene odluče da se vrate kod svojih roditelja, neke kod supruga, dok druge odluče da nastave da žive same i da izgrade svoj život samostalno. Bez obzira na njihovu odluku, svim ženama je potrebna pomoć u pronalaženju posla. U tom smislu, osoblje centra pruža podršku ženi u istraživanju mogućnosti za zaposlenje i orijentaciju na tržište rada.

Ženi se pruža savet uzimajući u obzir njeno iskustvo, sposobnosti i veštine i ona se upućuje u agencije za zapošljavanje, koje se nalaze na području Kosova. Ona se takođe informiše o svim pravnim i socijalnim mehanizmima koji mogu da joj pomognu u pronalaženju posla.

Nakon faze identifikacije njenih sposobnosti i veština, žena se pruža podrška u pristupanju tržištu rada, a posebno u identifikaciji lokalnih mogućnosti i u obraćanju zavodu za zapošljavanje, institucijama i privatnim kompanijama. Jedan drugi važan mehanizam za pronalaženje posla predstavljaju nevladine organizacije u Prištini, koje već godinama pružaju podršku ženama koje napuštaju skloništa, finansiranjem profesionalnog osposobljavanja i osnivanja malih preduzeća.

Standardne prakse i instrumenti:

Individualni razgovori. Savetnice rade sa ženama kako bi identifikovale njihova interesovanja, talente i aspiracije. Nakon toga razvijaju plan i određuju kriterijume za njegovo sprovođenje. Plan obuhvata kako put koji žene slede unutar centra, tako i spoljašnji put reintegracije.

Plan reintegracije. Kada žena stigma do faze reintegracije, plan se ažurira i određuju se osnovne tačke reintegracije.

Obuka. Nakon identifikacije potreba i aspiracija žene, njoj se pruža stručna obuka i pomoć kako bi razvila: dobru sposobnost za pisanje biografije; sveobuhvatno razumevanje postojećih mehanizama za traženje posla; informacije o opasnostima i bezbednosti na radnom mestu.

Proces reintegracije van centra. Uz njenu saglasnost osoblje centra nastoji da pruži ženi podršku u vidu propratnih sastanaka. Tokom ovih sastanaka vode se razgovori o koracima koje je žena preduzela i nadgleda se porodična situacija u slučaju kada je žena odlučila da se vrati porodici. U posebnim slučajevima žena dobija pomoć u vidu odeće, hrane i ginekoloških usluga. Nakon određenog vremena, osoblje centra ocenjuje da li da nastavi sa aktivnostima praćenja. Kako tokom boravka u centru, tako i u fazi reintegracije, ženi se garantuje potpuna poverljivost u vezi njenog slučaja i njena lična bezbednost.

Prednosti:

- Stalni kontakti između žene i centra
- Institucionalno lobiranje radi pružanja podrške ženama žrtvama nasilja u fazi reintegracije
- Posredovanje između žene i njene porodice
- Posredovanje između žene i porodice nasilnika u cilju proširenja dobrobiti žene
- Konstanta procena rada skloništa u pružanju podrške ženi

Unutrašnji nedostaci:

- Zbog velikih troškova procesa praćenja (transfer osoblja, sredstva potrebna za praćenje), osoblje centra često vrši ovu delatnost dobrovoljno
 - Mali broj osoblja koje je na raspolaganju za aktivnosti praćenja
- Veliki obim posla

Spoljašnji nedostaci:

- Povećanje nezaposlenosti i nedostatak radnih mesta za ženu
- Nedostatak donacija za fazu reintegracije
- Fizičke pretnje od strane članova porodice žrtve

Potencijalne poteškoće prenosa u druge delove zemlje:

- Nijedna.

* *Direktorka Centra za zaštitu žena i dece u Prištini*

Centar za zaštitu žena i dece Prištini

Misija Misija Centra za zaštitu žena i dece (CZŽD) je da poboljša ljudska prava žena i dece u svim životnim sferama, pružajući direktnu podršku njihovom psihološkom i fizičkom blagostanju, uključujući i njihovu ličnu bezbednost. Misija centra je takođe da se zalaže za ljudska prava žena i dece i da se bori za podjednake mogućnosti za žene u procesu demokratskog donošenju odluka u zemlji.

Usluge Centar CZŽD ima kapacitet da pruži smeštaj za 16-19 žrtava. Žrtvama se pruža fizička bezbednost i usluge za onoliko vremena koliko je njima potrebno za potpuni oporavak. Žrtvama se u Centru za zaštitu pruža boravak u periodu od 1-6 meseci, u zavisnosti od potrebe. U centru se takođe pružaju usluge za reintegraciju, krojački kurs i ručni rad, kurs za kompjutere, internet, kurs engleskog jezika, primenjenih umetnosti i gimnastika.

Kontakt:

Adresa: Ulpijana, Ul. Imzot Nik Prelja, 45, Priština

Tel&Fax: 00 381 (0) 38 54 54 76

Mob: 00 377 (0) 44 50 80 81

E-mail: cpwcpriština@yahoo.com

Web-site: www.cpwc-čmgf.org

E-mail: naime_sherifi@yahoo.com

2.2.4 Stambena nezavisnost: podrška ženi u procesu reintegracije u društvo

*Sakibe Dolji **

Oblasti intervencije:

Nezavisnost stanovanja

Ciljevi:

1. Podrška ženi u postizanju lične nezavisnosti i nezavisnosti upravljanju svojim domom.
2. Jačanje samopouzdanja žene.
3. Podsticanje ženine aktivne uloge u procesu reintegracije.

Kratak opis projekta:

Sklonište se nalazi u Đakovici i otvorenog je tipa, odnosno žene mogu istovremeno boraviti u bezbednoj prostoriji i započeti proces pronalaženja posla tokom njenog boravka u skloništu. Tokom perioda boravka u skloništu, osoblje radi sa ženom kako bi joj pomoglo da povрати samopouzdanje, prateći je stalno tokom procesa osnaživanja sve do njenog izlaska iz skloništa. Kada žena stekne nezavisnost i u dogovoru sa osobljem konstatuju da je spremna za reintegraciju, centar joj pomaže da pronađe smeštaj.

Standardne prakse i instrumenti

Potreba za smeštajem. Kao prvi korak, žena i osoblje zajedno rade na pronalaženju vrste smeštaja koji će zadovoljiti njene potrebe, u zavisnosti od toga da li ona ima decu. Smeštaj se obično traži na teritoriji Đakovice, ali kada je nivo rizika za ženu veliki, onda se prebivalište traži i u drugim oblastima.

Pronalaženje smeštaja. Vrší se preko agencija za nekretnine i direktnog angažovanja osoblja centra i same žene.

Posle identifikacije liste dostupnih smeštaja, osoblje centra proverava vlasnike putem informativnih razgovora. Ako se vlasnik smatra pouzdanim, omoguće mu se da stupi u kontakt sa ženom. Ako su sastanci uspešni, sklapa se ugovor uz saglasnost centra.

Boravak u kući. Nakon potpisivanja ugovora¹⁸, žena potpisuje pravilnik o ponašanju, koji važi svo vreme dok centar plaća stanarinu, i koji se zasniva na sledećim pravilima:

- Zabrana ulaska muškaraca, uključujući i članove porodice.
- Zabrana konflikta u vezi sa upravljanjem boravišta, koji važi i u slučaju zajedničkog stanovanja i u slučaju žene sa decom. U slučaju da žena nije sposobna da reši eventualne probleme, može da računa na podršku osoblja centra koji će pomoći u rešavanju problema. Međutim, ako nastavi sa nedoličnim ponašanjem, ona se može iseliti.
- Spremnost za pružanje uzajamne podrške u staranju o deci (kada su majke u radnom odnosu).
- Kućni poslovi su obavezni.
- Učešće u zajedničkim troškovima domaćinstva je obavezno.

Prednosti:

- Žena vraća svoj identitet i samostalnost u donošenju odluka bilo da se one odnose na upravljanje svojom svakodnevnicom i svojim materijalnim dobrima ili na obrazovanje svoje dece.
- Smanjenje učestalosti epizoda nasilja (i u slučaju da se žena pomiri sa nasilnikom, njena novostečena nezavisnost čini je manje podložnom zlostavljanju i manje tolerantnom prema nasilju).

Unutrašnji nedostaci:

- Pogrešna procena da je žena spremna da napusti sklonište i samim tim pogrešna procena njenih potreba.
- Žena izjavljuje da nije sprema da živi sama i zahteva da nastavi boravak u skloništu bez obzira na to što su aktivnosti savetovanja pozitivno završene.

18. Sklonište plaća stanarinu i troškove električne energije najviše 1 ili 2 godine, dok sve druge troškove snosi žena

- Poteškoće skloništa u pružanju podrške ženi koja odbija da napusti centar, zbog toga što centar zavisi od spoljašnjih donatora.

Spoljašnji nedostaci:

- Neprikladan raspoloživ smeštaj (rizične zone za ženu).
- Nedostatak donatora.
- Visoka stanarina.

Potencijalne teškoće prenosa u druge delove zemlje:

- Nijedna.

** Direktorka Sigurne kuće u Đakovici*

Sigurna kuća

Đakovica

Misija “Sigurna kuća” je sklonište otvorenog tipa za žene i decu žrtve nasilja u porodici. Centar doprinosi sprečavanju nasilja u porodici kroz edukativne programe, profesionalni razvoj, i programe psiho-socijalnog, pravnog i zdravstvenog informisanja. Takođe pomaže u stvaranju sredine za unapređenje prava žena i duha saradnje u cilju postizanja potpune dobrobiti žena.

Usluge

- Edukacija i podizanje svesti mladih, zajednice i institucija o nasilju u porodici;
- Usluge prijema i zbrinjavanja, savetovanja i podrške ženama žrtvama nasilja;
- Podrška preko telefonske veze SOS koja je aktivna 24 časa;
- Praćenje i podizanje svesti civilnog društva o ljudskim pravima;
- Lobiranje za zaštitu i podršku žena žrtava nasilja u lokalnim institucijama;
- Razvoj profesionalnih veština osoblja.

Kontakt:

đerđ FIšta bb
Tel: 0390-330-098
Fax: 0390-328163
E-mail: linjajuaj@hotmail.com

2.2.5 Proces zapošljavanja žene

*Meine Kabaši **

Oblast intervencije:

Finansijska i radna nezavisnost

Ciljevi:

1. Olakšanje postizanja finansijske nezavisnosti žene.
2. Podizanje svesti žene o njenim prednostima.
3. Podrška ženi u postizanju nezavisnosti u traženju posla.

Kratak opis projekta

Centar za zaštitu žena i dece “Taba Ovca” u Mitrovici je sklonište zatvorenog tipa, u kojem žene otpočeti proces osnaživanja u cilju postizanja samostalnog života. Poslovna/finansijska nezavisnost je naročito bitna potreba žene, koja uz podršku centra može da analizira svoje sposobnosti i potrebe za stručnom obukom, i postojeće mogućnosti na tržištu rada.

Standardne prakse i instrumenti

Procena potreba žene. Kroz informativne razgovore, podršku i analizu njenih sposobnosti, službenici centra i žena zajedno razmatraju programe i aktivnosti obuke.

Izrada plana saradnje sa ženom i izrada njenog CV-ja.

Traženje posla. Službenici centra šalju ženin CV lokalnom zavodu za zapošljavanje i nakon toga stupaju u kontakt sa predstavnicima kompanija koji objavljuju konkurse¹⁹.

Zapošljavanje u identifikovanim strukturama²⁰: prvobitno se ugovor potpisuje između zavoda za zapošljavanje, skloništa i žene.

19. Centar u uslovima poverljivosti obaveštava poslodavca o slučaju žene

20. Centar identifikuje poslovne strukture za žene preko Centra za profesionalnu orijentaciju, privatnih kontakata direktorke, i uopšte pretražujući mogućnosti za zapošljavanje u gradu, međutim ne postoji konkretna mreža

Prednosti:

- Na osnaživanju se radi tokom celog procesa pronalaženja posla.
- Mali troškovi za centar.
- Poslovno savetovanje tokom faze reintegracije.
- Žena postiže veće samopouzdanje i veću slobodu kretanja.

Unutrašnji nedostaci:

- Ograničeni broj osoblja sa ograničenim kapacitetom za neprestano praćenje pojedinačnih slučajeva.
- Nedostatak stabilne mreže kontakata na tržištu rada.
- Što se tiče privatnog sektora, bilo je više uspeha kada se moglo računati na inostrane donatore koji su finansirali 50% plate za jedno određeno vreme, dok je preostalih 50% plaćao poslodavac. Zbog nedostatka donatora, postupak reintegracije se ograničava na kurseve u okviru centra i posredovanje sa potencijalnim poslodavcima.

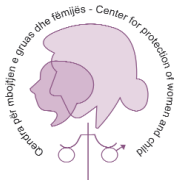
Spoljašnji nedostaci:

- Visoka stopa nezaposlenosti.

Potencijalne teškoće prenosa u druge delove zemlje:

- Nijedna.

* *Direktorka Centra za zaštitu žena i dece "RABA VOCA" u Mitrovici*

Centar za zaštitu žena i dece “Raba Voca” Mitrovica

Misija Da promoviše i da zaštiti ljudska prava žena i dece, da ih zaštiti i pruži direktnu pomoć kako bi osigurala njihovu ličnu, psihološku i fizičku bezbednost, da popuni nedostatke države i da radi na postizanju rodne ravnopravnosti u procesima odlučivanja kao suštinskog dela procesa demokratizacije. Ovo sklonište multi-etničkog karaktera i ne pravi nikakvu razliku po osnovu etničke, polne (u skloništu mogu da borave muška deca samo starosti od 12 godina) nacionalne ili verske pripadnosti.

Usluge

- Nadgledanje prava žena i dece;
- Savetovanje
- Psihološka i socijalna podrška;
- Prijem i zbrinjavanje;
- Zdravstvena pomoć i seksualno obrazovanje;
- Rekreativne aktivnosti i fizičke vežbe;
- Socijalna/pravna podrška i savetovanje;
- Profesionalna obuka;
- Reintegracija u porodicu i društvo.

Kontakt:

Ul. Ramadan Peci 12, Mitrovica- Kosovo/ 4000

Tel.: +381 (0) 28 53 43 51,

Mob.: +377 44 273 818 / +377 44 158 686

E-mail: cpwcmirovica@yahoo.com

E-mail: ekabashi10@hotmail.com

Facebook: Center for Protection of Women and Children Raba Voca.

Website: <http://rabavoca.comuv.com/>

2.2.6 Finansijska nezavisnost: orijentacija na posao i zapošljavanje

*Hamijet Dedoli **

Oblast intervencije:

Radna/finansijska nezavisnost.

Ciljevi

1. Da se podrži oporavak žene od pretrpljenih trauma trgovine ljudima.
2. Da se pomogne ženi da vrati samopouzdanje, da ojača njene sposobnosti za samostalno donošenje odluka i da je pripremi za novi život u zajednici bez nasilja.
3. Da se identifikuju lokalne usluge za profesionalnu obuku i analizu tržišta rada.
4. Da se identifikuju sposobnosti i potrebe žene za pronalaženje odgovarajuće stručne obuke koja e poslužiti njeno socijalnoj i finansijskoj emancipaciji.
5. Da se podrži žena u pronalaženju posla i postizanju finansijske nezavisnosti.

Kratak opis projekta:

Program reintegracije centra nije namenjen samo ženama koje borave u centru, nego i onim ženama koje su završile fazu rehabilitacije i koje su se vratile svojoj porodici ili su nastavile samostalan život. Potpuna reintegracija korisnika obuhvata sve usluge koje se pružaju sve do trenutka kada žena postane sposobna da se stara o sebi. Svaka žrtva trgovine ljudima zahteva pojedinačni tretman, uzimajući u obzir njene specifične sposobnosti i karakteristike. Centar nudi program rehabilitacije koji može da odgovori na svaku specifičnu potrebu žene. U tom smislu vredí napomenuti da je ovaj centar 2005. godine potpisao sporazum o saradnji sa Ministarstvom za rad i socijalnu zaštitu i uspostavio je sistem za saradnju sa Regionalnim centrima za zapošljavanje, opštinskim Kancelarijama za zaposlenje, Regionalnim centrima za stručno osposobljavanje (CSO) i Centrima za socijalni rad (CSR) koje su u sastavu MRSZ.

Na osnovu te saradnje, korisnice centra su uvek bile tretirane sa prioritetom u CSO, ali ne i u CSR zbog visoke stope nezaposlenosti.

Standardne prakse i instrumenti:

Program rehabilitacije. Unutar Centra za rehabilitaciju, osoblje pomaže ženi da ispuni svoje potrebe razvijajući njen potencijal. Centar takođe pruža osnovne i specijalističke zdravstvene usluge, kao i pojedinačno ili grupno psihološko savetovanje, pravno savetovanje, stručnu obuku i informativne seanse u cilju sprečavanja ponovne trgovine ljudima i seanse osnaživanja kako bi se žena pripremila za posao koji joj najviše odgovara.

Plan reintegracije žena izrađuje zajedno sa službenicima centra nakon faze oporavka, ako se žena oseća spremnom da se suoči sa promenama. Plan reintegracije sadrži njene potrebe, sposobnosti i želje i budući koraci.

Stručno osposobljavanje. Ženi se preporučuje da se upiše na stručnu obuku van centra. U skladu sa njenim željama i voljom, ona se upućuje u Kancelarije za zapošljavanje koje funkcionišu na lokalnom i regionalnom nivou, na razgovor, savetovanje i seanse orijentacije na rad. U zavisnosti od njenih sposobnosti ženi se preporučuje da ide na besplatne stručne obuke u Regionalnim centrima za obuku/stručno osposobljavanje. U nedostatku adekvatnih mogućnosti za obuku, ona se upućuje da se obrati privatnom sektoru. Nakon završene obuke, centar i Kancelarija za zapošljavanje pružaju ženi pomoć u pronalaženju posla.

Traženje posla uz podršku službenika centra. U prvoj fazi aktivnog traženja, žena učestvuje na informativnim seansama iz oblasti trgovine ljudima i kursovima o finansijskom upravljanju, otvaranju bankovnog računa, i svemu drugom što će doprineti njenom nezavisnom životu. Kao drugi korak, službenik i žena vrše analizu njenih potreba, želja i mogućnosti i analiziraju realne mogućnosti lokalnog tržišta i naredne korake.

Orijentacija na posao i obuku. Ženi se pruža podrška i izradi njenog CV-ja kao korak ka samo-priznanju.

Aktivno traženje posla kroz Zavod za zapošljavanje ili mrežu privatnih kompanija. U prvom slučaju ime žene se stavlja na spisak za zapošljavanje. Ako se otvori neko radno mesto pogodno za ženu, centar stupa u kontakt sa potencijalnim poslodavcem kako bi proverio njegovu pouzdanost. Ukoliko je rezultat pozitivan, ugovor potpisuju i žena i centar. U tom slučaju, kompanija koja je uposlila ženu preuzima odgovornost za platu. U drugom slučaju, osoblje centra traži odgovarajuće poslodavce. Ovo rešenje je uslovljeno finansiranjem spoljašnjih donatora, koji delimično pokrivaju platu I na taj način olakšavaju poslodavcu da uposli ženu. U ovom slučaju ugovor potpisuju korisnica, centar i privatna kompanija. U većini slučajeva centar pruža subvencije ženama u trajanju od 3 do 6 meseci. Iako je poslodavac dužan da održava radni odnos sa ženom nakon što prestanu subvencije, to se često ne dešava. U oba slučaja, napredak žene se redovno prati i ocenjuje.

Prednosti:

- Naporan rad na osnaživanju korisnika tokom celog procesa reintegracije.
- Podizanje svesti kroz spostvenu analizu prednosti i slabosti žene.
- Jačanje samopouzdanja i podsticanje nezavisnosti.
- Pomoć u prepoznavanju i upotrebi instrumenata za traženje posla i savetovanje.
- U slučaju prekida radnog odnosa, žena se ohrabruje da proceni novo-stečene veštine.
- Dobra saradnja sa uključenim akterima.
- Ograničena finansijska ulaganja.

Unutrašnji nedostaci:

- Nestabilna saradnja sa privatnim kompanijama.
- Neophodnost opreznosti u identifikaciji privatnih kompanija i pogodnih radnih mesta zbog specifičnosti žrtava trgovine ljudima.

Spoljašnji nedostaci:

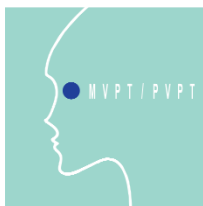
- Visoka stopa nezaposlenosti.
- Neadekvatna i neprikladna stručna obuka koja ne odgovara tržištu rada.

- Kompanija otpuštaju žene nakon što se ukine finansijska pomoć od centra.
- Poteškoće u pronalaženju posla preko zavoda za zapošljavanje.
- Ograničen nivo obrazovanja korisnika.
- Nedostatak samopouzdanja zbog porodične dinamike i nedostatka radnog iskustva.

Potencijalne poteškoće prenosa u druge delove zemlje:

- Nijedna.

** Direktorka Centra za zaštitu žrtava i sprečavanje trgovine ljudima u Prištini*

**Centar za zaštitu žrtava i sprečavanje
trgovine ljudima (ZŽST)
Priština**

Misija Centar za zaštitu žrtava i sprečavanje trgovine ljudima (ZŽST) je neprofitabilna i nezavisna nevladina organizacija, koja se bavi uzrocima i posledicama trgovine ljudima kroz više - disciplinski pristup (socijalna i finansijska podrška, informativne kampanje, zaštita i sprovođenje socijalnih politika).

Cilj ovog centra je da omogući osnaživanje žena i dece žrtava ili potencijalnih žrtava trgovine ljudima, kroz socijalne usluge, prevenciju, obrazovanje, informativne i aktivnosti osnaživanja, dugoročnu rehabilitaciju, stručnu obuku, rekreativne aktivnosti, društvenu reintegracije, zastupanje i informisanje.

Usluge

- Hitan smeštaj
- Rehabilitacija
- Dugoročna rehabilitacija
- Prevencija
- Podizanje svesti

Kontakt:

Ul. Pasko Vasa br.11 A, 10 000 Priština
Tel./Fax: 381 38 609 140 ; +377 44 167 395
E-mail: hamijet_dedolli@yahoo.com
Website: www.pvptcenter.net

2.2.7 Praćenje žene nakon napuštanja skloništa

*Ardita Ramizi Balja **

Oblast intervencije:

Oснаživanje/podrška pri napuštanju nasilnog odnosa

Ciljevi:

1. Da podrži ženu u procesu reintegracije
2. Da kod žene podstakne osećaj bezbednosti
3. Da ojača samopouzdanje žene i njeno poverenje u svoje sposobnosti.
4. Da kod žene poveća svest o njenim potrebama i nezavisnost u donošenju odluka.
5. Da prati promene koje su se desile u životu žene u smislu nezavisnosti i samopoštovanja.

Kratak opis projekta:

U trenutku kada je žena spremna da napusti sigurnu kuću, ona i dalje može biti materijalno i emocionalno nestabilna. Praćenje je neophodan instrument za garantovanje njene bezbednosti u procesu osnaživanja. Intervencije praćenja se uglavnom obavljaju na mestu gde žena boravi. Posete mesta boravka žene omogućavaju osoblju da razumeju okolinu u kojoj žena živi i identifikuju porodičnu dinamiku, u slučaju njenog povratka u porodicu nasilnika ili u svoju porodicu. U slučaju kada se žena opredelila na nezavisan život, posete omogućavaju službeniku centra da oceni kako upravlja svojim novim životom. Program praćenja nakon napuštanja sigurne kuće traje od 2 do 3 godine. U početku su posete češće, 3 do 4 puta godišnje, a zatim se redukuju u srazmeri sa povećanjem samopouzdanja i nezavisnosti žene. Razlog tome je potreba da se ženi da dovoljno vremena i prostora da ponovo izgradi svoj život I svoje odnose, izbegavajući zavisnost od osoblja centra.

Standardne prakse i instrumenti

Radi veće bezbednosti, posete mestu boravka žene vrše dva službenika centra. Jedan od ta dva službenika je menadžer slučaja u procesu rehabilitacije, što omogućava da se održi i ojača vremenom izgrađeno poverenje. Glavni instrumenti obuhvataju:

Plan praćenja. Ovaj plan izrađuju zajedno žena i službenici centra u svrhu napuštanja centra i zasniva se na njenim potrebama i željama. Ovim planom se određuju smernice za buduće individualne razgovore. Na kraju izrade plana, osoblje beleži kontakt i reference žene, a ona potpisuje ovlašćenje za početak praćenja.

Individualni razgovori. Osoblje skloništa zakazuje posete preko telefonskih. Ovi sastanci se održavaju tamo gde žena živi, kako bi osoblje moglo da proceni uslove u kojima ona živi i njen odnos sa ostalim članovima. Osoblje i žena zajedno procenjuju njene trenutne potrebe u toj fazi reintegracije. Održavanje veze sa ženom omogućava centru da nastavi da joj pruža podršku u njenim ključnim koracima reintegracije, kao što su pronalaženje posla, obrazovanje i obuka. Ženi se takođe pruža i materijalna podrška: obuća, hrana i zdravstvene usluge.

Nastavak praćenja. Na isteku dvogodišnjeg perioda praćenja, savetnici i žena procenjuju da li je neophodno i/ili prikladno dalje praćenje.

Prednosti:

- Posetama prisustvuju i savetnici, kao posrednici između žene i porodice u slučaju konfliktnih situacija.
- U slučaju povratka nasilnom partneru, praćenje ima pozitivan uticaj i na njega, zato što podstiče verbalnu konfrontaciju para.
- Dalje jačanje rada na osnaživanju.
- Očuvanje istorijskog pamćenja žena smeštenih u centru.

Unutrašnji nedostaci:

- Troškovi vezani za aktivnosti praćenja (kretanje, opštinske obaveze, itd.) nedostatak materijalnih sredstva
- Ograničeno vreme za aktivnosti praćenja

Spoljašnji nedostaci:

- Fizičke pretnje osoblju od strane članova porodice žene

Potencijalne teškoće sa prenosom u druge delove zemlje:

- Nijedna.

** Direktora Centra za zaštitu žena - Sigurna kuća u Peći*

Centar za zaštitu žena - Sigurna kuća Peć

Misija Zaštita, podrška i unapređivanje prava i interesa žena i devojaka bez obzira na političku i versku opredeljenost, nivo obrazovanja, starost ili etničku pripadnost, kao i negovanje razumevanja, tolerancije i saradnje radi postizanja potpune ravnopravnosti žena u društvu.

Sigurna kuća pruža zdravu i bezbednu sredinu, hranu i odeću, psiho-socijalnu podršku i u saradnji sa nadležnim institucijama pruža zdravstvenu negu, pravnu pomoć i obuku u cilju osnaživanja, kao i druge rekreativne aktivnosti.

Kapacitet skloništa je 16 kreveta.

Usluge

- Privremeni smeštaj, psiho-socijalnu, zdravstvenu i pravnu podršku
- Podrška socijalnoj reintegraciji žena i dece žrtava nasilja u porodici
- Edukacija i podizanje svesti zajednice o nasilju na bazi pola i polne ravnopravnosti
- Saradnja sa institucijama koje pružaju podršku žrtvama nasilja

Kontakt:

Peć - 30000

Tel./Fax: +38 (0) 39 421 398, Mob: +386 (0) 49 223 543

E-mail: pejawwc@yahoo.com

E-mail: aramizibala@gmail.com

Web: www.qmgks.org

IZRAZ ZAHVALNOSTI

Zahvaljujemo se sledećim osobama:

Virginia Venneri, mladoj volonterki RTM-a na Kosovu, na njenom upravljanju fazom istraživanja i izradi nacrtu priručnika.

Danila Zizi, kordinator projekta REVIVE iz RTM-a, na njenom dragocenom doprinosu uređivanju teksta i izuzetnoj odlučnosti.

Svim direktorkama i radnicama skloništa članica KSK-a, koje su otvorila vrata svojih centara *“Italijanima”*.

Alessandra Campani, Elisa Bianchi i Angela Romanin, Savetnice i predavačice CCAER-a, na njihovom entuzijazmu i profesionalizmu u ovoj avanturi.

Dragana Stolić, Tim za socijalni razvoj – Operativni odsek Kancelarije Evropske zajednice na Kosovu, na stalnoj podršci tokom sprovođenja projekta REVIVE.

SKRAĆENICE

ARR	Agencija za rodnu ravnopravnost
CCAER	Koordinacija centara za borbu protiv nasilja od strane Emilije-Romanje
EIDLJP	Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava
KSK	Koalicija skloništa Kosova
NVO	Nevladina organizacija
REVIVE	Reintegracija žrtava nasilja u porodici
RTM	Reggio Terzo Mondo
EZ	Evropska zajednica
PK	Policija Kosova
MRSZ	Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu

BIBLIOGRAFJA

- Agencija za rodnu ravnopravnost (ARR). 2011. Kosovski program protiv nasilja u porodici i Akcioni plan ARR: Priština.
- Agencija za rodnu ravnopravnost (ARR). 2013. Standardne operative procedure za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu. ARR: Priština.
- Associazione Nondasola Donne Insieme Contro la Violenza- Onlus (a cura di). 2012. Dal silenzio alla parola. La violenza sofferta e il desiderio di fermarla. Franco Angeli: Milano.
- Backer Berit. 2003. Behind Stone Walls. Changing household organization among the Albanian of Kosova. Dukagjini Balkan Books: Peć.
- Campani Alessandra, Romanin Angela. 2012. La violenza da partner nelle relazioni di intimità: l'accesso delle donne alla protezione e alla giustizia. Un pacchetto formativo per chi opera con e all'interno del sistema della giustizia penale.
- Coordinamento dei Centri Antiviolenza della Regione Emilia- Romagna (a cura di). 2012. La rete dei centri antiviolenza rafforza le buone prassi e contrasta la violenza sulle donne. i risultati e le azioni strategiche del coordinamento dei centri antiviolenza della regione Emilia-Romagna. Centro Stampa della Regione Emilia-Romagna: S.l.
- Creazzo Giuditta, Vega Alexandersson Ana Maria. (a cura di). 2012. Sempre più donne scelgono la libertà, affrontano la violenza. i dati dei centri antiviolenza in Emilia-Romagna. Regione Emilia-Romagna: Bologna.
- De Concini Elena (a cura di). 2007. i centri si raccontano. Il lavoro e le esperienze delle Case delle Donne e dei Centri Anti-Violenza dell'Emilia Romagna. S.n.: Rimini.

- Farnsworth Nicole. 2008. Exploratory Research on The Extent of Gender-Based Violence in Kosova and its Impact on Women's Reproductive Health. Kosovo Women's Network: Pristina.
- Farnsworth Nicole, Čosaj-Mustafa Ariana. 2008. Bezbednost počinje u kući. Istraživanja za prvu Nacionalnu strategiju i Akcioni plan protiv nasilja u Porodici. Agencija za rodnu ravnopravnost. Priština.
- Halimi Nexhi. 2011. Women Position and the Environment. Case Study: Kosovo. Odbrana magistarske teze na Odseku geonauka, Univerzitet Uppsala.
- Justice Institute of British Columbia. 2007. Empowerment of Immigrant and Refugee Women Who Are Victims of Violence in Their Intimate Relationships. Final Report. Child, Family and Community Safety Division Justice Institute of British Columbia: New Westminster, BC.
- Kosovski centar za rodne studije. 2011. Pravo žena na nasledstvo na Kosovu. Kosovski centar za rodne studije: S.I.
- Koalicija skloništa Kosova - KSK. 2011. Program, strategija i akcioni plan i standardi skloništa KSK-a. Priština.
- Agencija za statistiku Kosova. Tom 5: Socijalne statistike. 2011. Statistike o obrazovanju 2010 – 2011. Agencija za statistiku Kosova (ASK): Priština.
- Agencija za statistiku Kosova. Tom 5: Socijalne statistike. 2012. Rezultati ankete o potrošnji domaćinstava. Agencija za statistiku Kosova (ASK): Priština.
- Agencija za statistiku Kosova. Odeljenje za socijalnu statistiku. Odsek za tržište rada. 2013. Rezultati ankete radne snage Kosova 2012 ASK: Priština.
- Logar Rosa, et. al. 2006. Bridging Gaps-From good Intentions to good cooperation. Manual for effective multi-agency cooperation in tackling domestic violence. WAVE Coordination Office/Austrian Women's Shelter Network: Vienna.

- Logar Rosa, et. al. 2006. Training Manual for Improving Quality Services for Victims of Domestic Violence. Wave Coordination Office/Austrian Women's Shelter Network: Vienna.
- Ministarstvo javne uprave. Tom 5: Socijalne statistike. 2010. Statistike o obrazovanju 2009 – 2010. Kancelarija za statistiku Kosova (KSK): Priština.
- Ministarstvo pravde. Kancelarija nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici. 2013. Aktivnosti protiv nasilja u porodici. Godišnji izveštaj o napretku, 2012. Priština.
- Organization for Security and Co-operation in Europe-OSCE Mission in Kosovo. (OSCE). Catalogue and advice and assistance for domestic violence victims. S.n.: S.I.
- Payne Darrell., Wermeling Linda. 2009. Domestic Violence and the Female Victim: The Real Reason Women Stay! Journal of Multicultural, Gender and Minority Studies. Volume 3, Issue 1, 2009.
- Plessi Sonja (a cura di). Fempower. Protection & Empowerment. 2/2010 N°18. WAVE office: Vienna.
- Social Impact Research. 2011. Empowering Victims of Domestic Violence. Social Issue Report. Social Impact Research: Boston.
- Kancelarija za statistiku Kosova (KSK). 2009. Žene i muškarci na Kosovu. Kancelarija za statistiku Kosova (KSK): Priština.
- Talens Cristina, Landman Cecile. 2003. Good Practices on (Re) integration of Victims of Trafficking in Human Beings in six European Countries. BlinN: Netherlands, Change: United Kingdom, Oxfam GB: United Kingdom.
- United Nations. 1995. Beijing Declaration and Platform for Action. Fourth World Conference on Women. Beijing.
- United Nation Development Programme (UNDP). 2012. Kosovo Human Development Report. Private sector and employment. UNDP, Pristina.

- United Nations Population Fund (UNFPA). 2005. Gender Based-Violence in Kosovo. A case study. UNFPA: S.l.
- Women against violence Europe (WAVE). 2012. Country report 2012. Reality checks on data collection and European services for women and children survivors of violence. A right for protection and support? WAVE-office/Austrian Women's Shelter Network: Vienna.
- World Bank. 2012. Kosovo: Gender Gaps in Education, Health and Economic Opportunities. World Bank: S.n.
- World Economic Forum. 2013. The Global Gender Gap Report. Insight Report. World Economic Forum: Geneve.

